

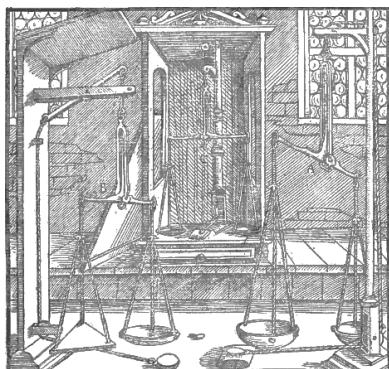

BULLETIN

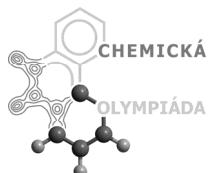
ASOCIACE ČESKÝCH CHEMICKÝCH SPOLEČNOSTÍ

Ročník 44

Číslo 1

Georgii Agricolae De Re Metalica Libri XII

ČSCHI
ČESKÁ SPOLEČNOST CHEMICKÉHO INŽENÝRSTVÍ
CZECH SOCIETY OF CHEMICAL ENGINEERING

Český komitét
ČKCH
pro chemii

Obsah Chemické listy 2012, číslo 11 a 12

ČÍSLO 11/2012

ÚVODNÍK

REFERÁTY

Avogadrova konstanta: 201 let počítání molekul
P. Slavíček

Úloha sekundárních metabolitů rostlin v bakteriální degradaci organických xenobiotik

L. Musilová, O. Uhlík, M. Macková a T. Macek

Příprava vzorků biologického původu pro speciační analýzu rtuti pomocí plynové a kapalinové chromatografie

K. Malíšová a O. Mestek

Methyltrioxorhenium – katalyzátor pro metatetické reakce

R. Zdeňková, E. Leitmannová-Vyskočilová a L. Červený

Fyzikálně-chemické vlastnosti butanol-benzinových směsí

Z. Mužíková, J. Káňa, M. Pospíšil a G. Šebor

Oxidovadla na bázi chloru při úpravě odpadních vod nepřímou elektrooxidací

L. Dušek, B. Vystrčilová a L. Novotný

LABORATORNÍ PŘÍSTROJE A POSTUPY

Speciace anorganického arsenu v matrici živočišného původu metodami SPE-HG-AAS a HPLC-ICP-MS

K. Štěpánková, A. Šimáková a D. Milde

Elektroimpedanční spektroskopie a její využití v chemické analýze

M. Tatarkovič, G. Broncová a M. Krondák

Prostatický specifický antigen, metallothionein a caveolin-1 jako markery vzniku a rozvoje karcinomu prostaty

M. Ształmachová, J. Gumulec, N. Cernei, M. Hlavna, O. Zítka, P. Babula, V. Adam, R. Kizek a M. Masařík

Imobilizace olovnatých iontů na uhlí – termodynamický pohled

B. Taraba a P. Veselá

RECENZE

ČÍSLO 12/2012

ÚVODNÍK

1094

REFERÁTY

Význam chmelových prenylflavonoidů pro lidské zdraví

M. Karabín, T. Hudcová, L. Jelínek a P. Dostálek

Vliv lehčené struktury na elektrické vlastnosti polymerních kompozitů s elektrovodivými plnivy

M. Pešlšková a P. Sáha

Biochemický pohled na příjem, metabolizmus a toxicke účinky zlúčenín arzénu na rastliny

A. Lešková, M. Molnárová a A. Fargašová

Hexabromcyklododekan a životní prostředí

V. Kočí

LABORATORNÍ PŘÍSTROJE A POSTUPY

Stanovení velikosti specifického povrchu palladia v hydrogeneračních katalyzátorech chemisorpcí oxidu uhelnatého

J. Patera, J. Krupka, J. Pašek, I. Paterová, K. Jirátová a N. Murafa

Degradiácia vybraných typov cyklických siloxánov ako potenciálne zdroj znečistenia životného prostredia

T. Mackuřák, A. Takáčová, M. Smolinská, J. Prousek, I. Bodík a M. Drtíl

Metódy hodnotenia affinity bitúmenu ku kamenivu

P. Daučík, M. Hadvinová a E. Hájeková

Možnosti přípravy materiálů na bázi jíl-huminová látka

M. Mucha, J. Pavlovský, L. Herecová, D. Míček a H. Věžníková

Fenolické metabolismy listov *Karwinskia humboldtiana* (Schult.) Zucc.

P. Mučají, M. Nagy, F. Šeršeň, E. Švajdlenka, J. Drozd, M. Štujber a T. Liptaj

RECENZE

1147

POLYSACCHARIDY 2012 – Dodatky

1148

ZPRÁVY

1150

NĚKOLIK POZNÁMEK K HISTORII ČESKÝCH CHEMICKÝCH ČASOPISŮ

JAROSLAV ŠILHÁNEK

*Ústav organické technologie, Vysoká škola chemicko-technologická v Praze, Technická 5, 166 28 Praha 6
silhanek@vscht.cz*

Všeobecně se má zato, že nejstarším českým odborným chemickým časopisem jsou Listy chemické, jejichž vydávání bylo zahájeno v r. 1877 a je mimo vší pochybnost úctyhodné, že tento časopis byl od tohoto data vydáván bez přerušení, jen s drobnou úpravou názvu a je vydáván stále, v současné době pěčí České společnosti chemické. K této představě přispívá i skutečnost, že v nepochybnej velmi důkladném soupisu chemických časopisů od nejstaršího Philosophical transactions of the Royal Society z r. 1664 do současnosti, otiskném v autoritativní monografii Chemická literatura Hanče a spol.¹, jsou Listy chemické uvedeny jako první český chemický časopis. Podrobnejší zpracovávání historických fondů nacházejících se na pražské Vysoké škole chemicko-technologické, atž v Ústřední knihovně nebo v knihovnách některých ústavů, ale ukázalo, že počátky vydávání českých odborných periodik byly trochu složitější a hlavně zajímavější. Kromě faktu, kdo a kdy české chemické časopisy zakládal a vydával, dává taková detailnější inspekce možnost nahlédnout i do záklusic tehdejších názorů a do celkové situace mezi českými chemiky.

Zdá se nepochybnej, že v pravém slova smyslu prvním českým chemickým časopisem byl Časopis chemiků českých, jehož první ročník a první číslo je datováno dnem 1. ledna 1869 (cit.²), tedy o osm let dříve, než Listy chemické. Z podtitulu vyplývá, že byl vydáván také jako orgán (sic) Spolku cukrovarníků východních Čech, pravděpodobně tedy s finanční podporou tohoto spolku. Jinak je vydavatel poněkud nejasný, časopis je vydáván „v komisi“ F. Rvnáče a „tiskem“ dra. Ed. Grégra. Záznam v katalogu Národní knihovny uvádí jako vydavatele ještě Lud. Brábka. Jako redaktor je uveden Dr. Karel Otakar Čech za spolupráce Františka Štolby, ale na další vnitřní titulní straně je uvedeno spolupracovníků daleko více.

Že se jedná skutečně o první chemické periodikum vydávané v češtině vyplývá nejenom z názvu a data vydání 1. čísla a ročníku, ale i z předmluvy podepsané jen Redakce, kde se zřetelně konstatuje, že „...nedostávalo se nám posud časopisu českého, jenž by pěstovav toliko nauku chemickou, ...“. Je patrné, že motiv národnostního uvědomění zde hrál klíčovou roli, přičemž záměr byl publikovat původní články jak teoretické, tak i praktické, ale současně se neužávrat otiskování anotací a referátů ze zahraniční literatury s cílem seznamovat tehdejší českou chemickou veřejnost s výsledky bádání v cizině. Šíří publikovaných témat názorně dokreslují názvy několika titulů publikova-

ných článků, kde najdeme jak teoretické práce tehdejší doby, např. „*O významu pojmu valence*“, přes vlastní experimentální chemii v článku „*Nová reakce na kyselinu borovou*“, až k ryze technickým sdělením typu „*Nový druh nožů pro řezačky na řípu*“. I když jednotlivá čísla byla dosti útlá, cca 10–20 stránek, přece se podařilo vydat všechna 12 čísel prvního ročníku s celkovým počtem 208 stran.

Další osud je ale poněkud nejasný. Exemplář ve vlastnictví Ústřední knihovny VŠCHT Praha je už od druhého ročníku označen jako příloha časopisu Průmyslník³, který začal vycházet ve stejném roce, a z obsahu je rovněž patrné, že objem materiálů v části označené jako Časopis chemiků českých, ročník II., je daleko menší, než počty stran za titulem Průmyslník. Časopis Průmyslník je ale uchováván v Národní knihovně v Praze a byl jako součást postupné digitalizace především historického materiálu digitalizován a je v této podobě přístupný. Je ale překvapující, že v autoritativním katalogu pražské Národní knihovny je pod heslem Průmyslník, ročník 1869 digitalizovaná titulní stránka jako Časopis chemiků českých, a to až do 12. čísla druhého ročníku v roce 1870. Teprve III. ročník je digitalizován jako časopis Průmyslník, ve kterém je Časopis chemiků českých jako příloha. Časopis Průmyslník pak prokazatelně vycházel do r. 1875, tedy do svého 7. ročníku. Jeho osud je ale dále nejasný, v katalogu Národní knihovny končí právě 7. ročníkem, ale v edičním úvodu prvního čísla tohoto ročníku se sděluje předplatitelům, že časopis bude nadále vycházet jako čtrnáctideník. A aby situace byla ještě méně přehledná, v krátké anotaci otiskněné ve Věstníku bibliografickém, č. 7 z r. 1870 (cit.⁴), se oznamuje, že od 1. července r. 1870 je dříve samostatně vycházející Časopis chemiků českých přílohou časopisu Průmyslník, přičemž Průmyslník převzal úpravu Časopisu chemiků českých. I když se v této anotaci mluví o příloze, v závěru autor přeje oběma časopisům skvělou budoucnost a vyslovuje naději, že se zanedlouho přemění na týdeníky. Že situace byla chápána jako existence skutečně dvou časopisů, vyplývá i z předmluvy ke 2. ročníku Časopisu chemiků českých z r. 1870, kde není o pouhé příloze ani zmínka. Rovněž v přehledu české chemické literatury od nejstarších let do r. 1872, sepsané Černým a otiskněném v dále diskutovaných Zprávách Spolku chemiků českých⁵, jsou jak první, tak i druhé ročníky, tedy vydání z r. 1869 a 1870 obou časopisů uvedeny samostatně, ale v r. 1871 už je uveden jen časopis Průmyslník jako 3. ročník.

Pečlivější inspekce historických fondů Ústřední knihovny VŠCHT Praha ale ukázala na ještě další český chemický časopis v pravém slova smyslu, jehož první číslo vyšlo rovněž dříve než první číslo Listů chemických. Ten to časopis se skrývá pod poněkud zavádějícím názvem Zprávy Spolku chemiků českých. První číslo prvního ročníku je označeno datem 1872–1873, jako editor (v dnešní terminologii spíše asi „zodpovědný redaktor“) je

uveden profesor V. Šafařík. Z předmluvy zřetelně vyplývá, že tyto Zprávy byly chápány jako „...český časopis chemický“ a jeho vydávání bylo iniciováno založením Spolku chemiků českých rovněž v r. 1872, poté, když již v r. 1864 založili studenti chemického odboru na české polytechnice spolek podpůrný. Zde se prolíná historie vydávání českých chemických časopisů a v širším slova smyslu chemické literatury, s historií českých chemických spolků a společností. Stojí za zmínu, že v předmluvě není od r. 1869 vycházející Časopis chemiků českých vůbec zmíněn. Zde zde sehrály roli důvody spíše osobní (prof. Šafařík je sice uveden i jako spolupracovník Časopisu chemiků českých, ale dr. Čech ne), nebo už se projevovala averze „čisté“ chemie proti průmyslové, jak by se dalo soudit z poznámky, že „...literatura národní nemůže přestati na knihách obsahu čistě řemeslného“, nelze dnes říci. Obsah těchto „Zpráv“ sice odpovídá názvu, tedy najdeme zde podle očekávání spolkové zprávy, ale naprostě největší část představují články referující o výsledcích dosažených českými chemiky. Tak např. profesor Bělohoubek zde referuje o vzniku chloroformu, profesor Štolba o fluorokřemičitanu kobaltnatém apod. Je ovšem nutné konstatovat, že tento časopis/zprávy vycházely evidentně nepravidelně, protože zmíněný první ročník je datován léty 1872 až 1873, zatímco v katalozích Národní knihovny a ještě přesněji v katalogu Univerzity Karlovy je uveden roč. 1 (1872) – 2 (1876). Zdá se tedy, že vyšly jen dva ročníky s delším odstupem, zřejmě poté, co se podařilo shromáždit dostatek materiálu, situace, kterou řada vydavatelů vědeckých periodik celkem velmi dobře zná.

Uvedené skutečnosti velmi názorně ilustrují, že otázka existence českého chemického časopisu byla v sedmdesátých letech 19. století velmi aktuální, protože prakticky během sedmi let od prvního pokusu v podobě Časopisu chemiků českých z r. 1869 začaly vycházet Listy chemické v r. 1877, a to organizačně i odborně tak kvalitně fundované, že tento časopis vydržel všechny historické peripetie nepřetržitě do dnešních dnů. Aktuálnost v dané době vyplývá i z počátků vydávání analogických časopisů chemických společností daleko větších. Tak např. Bulletin de la Société chimique de France začal vycházet v r. 1859, Journal of Chemical Society vydává Royal Chemical Society od r. 1863 a Berichte der Deutschen chemischen Gesellschaft začaly vycházet v r. 1868, tedy jen jeden rok dříve než Časopis chemiků českých nebo o 9 let dříve než Listy chemické. I to svědčí, že postavení a aktivity českého živlu v rozvíjející se chemii byly velmi blízko evropskému dění. Zajímavý je i další aspekt, který se ukazuje při podrobnějším sledování tohoto vývoje. Jak již bylo zmíněno výše, je možné dedukovat, že existovaly určité rozpory mezi chápáním chemie jako čistě přírodně vědné disciplíny na straně jedné a v její aplikované podobě na straně druhé. Předmluva k 1. číslu prvního ročníku Listů chemických je v tomto ohledu naprostě otevřená. Časopis chemiků českých sice vůbec nezmíňuje, ale Zprávy Spolku chemiků českých bere jako respektovaný časopis orientovaný na „...bádání přesně vědecké“. Ale na druhou stranu je zdůrazňováno, že je potřeba mít časopis, který se

bude věnovat výhradně zájmům „... lučební technologie“. A tím mají být právě založené Listy chemické, které se podle redaktorů mají stát „... skutečným střediskem technických chemiků českých“. Takže diskuse na téma „čistá“ chemie, versus „aplikovaná chemie“ je evidentně diskusním evergreenem od sedmdesátých let 19. století do dneška. Ale bez ohledu na tento aspekt je evidentní, že prakticky tytéž důvody, které iniciovaly snahy vydávat česká chemická periodika, tj. reprezentovat odborné zájmy národní vědecké společnosti, jsou i přes tehdejší, do značné míry obrozeneckou rétoriku, stále platné.

LITERATURA

1. Hanč O., Hummel V., Hlavica B.: *Chemická literatura*, str. 288. Nakl. Československé akademie věd 1954.
2. Časopis chemiků českých (K. O. Čech, F. Řivnáč, ed.). Praha 1869–1871.
3. Průmyslník, list věnovaný zájmům veškerého průmyslu. (Nakl. F. Řivnáč, Lud. Brábek), roč. I, č. 1, 1869.
4. F. A. Urbánkův Věstník bibliografický, č. 7, r. 1870.
5. Černý J. C.: Historie české literatury chemické. Zprávy Spolku chemiků českých, roč. I, č. 1, str. 71.
6. Zprávy Spolku chemiků českých, roč. I, č. 1, 1872–1873.
7. Listy chemické, Časopis věnovaný zájmům technické lučby a orgán spolku chemiků českých, Nákl. Spolku chemiků českých, roč. I, č. 1, 1877.

J. Šilhánek (*Department of Organic Technology, Institute of Chemical Technology, Prague*): **Some Notes on History of Early Attempts to Publish Czech Chemical Journals**

Despite of general awareness that the first Czech chemical journal was Chemické listy with the first volume and issue dated in 1877 more detailed inspection of historical collection of libraries of Institute of Chemical Technology in Prague revealed something else. The truly first chemistry journal published in Czech was Časopis chemiků českých (Journal of the Czech Chemists) with first issue and volume dated in 1869. And despite the fact that this title merged after two or three years of independent existence with more general title Průmyslník (Industrialist) there is still another title started earlier as Chemické listy. It is concealed under the title Zprávy Spolku chemiků českých (Reports of Society of Czech Chemists) with the first number and volume dated in 1872 and being, as could be judged from content, really scientific journal with only some society organizational or personal news. As follows from editorial message of first issue of Listy chemické, this Reports were considered as its real forerunner. It is now clear that history of Czech chemistry journal started about 8 years earlier than Listy chemické but it has to be highly appreciated that after only a few years has been founded journal lasting without practically any interruption from 1877 up to present.

Ze života společnosti

Přihlášky do soutěží o Ceny Alfreda Badera v r. 2013 – závažná změna

V roce 2013 bude Česká společnost chemická tradičně pořádat soutěže o dvě prestižní Ceny Alfreda Badera. „Starší“ Cena je za *organickou chemii*, „mladší“ Cena je od r. 2002 udělována za *bioanorganickou a bioorganickou chemii*. Oblasti působnosti obou Cen se poněkud překrývají a to nabízí možnost, že soubor prací, který neuspěl v jedné soutěži, lze přihlásit do soutěže o druhou Cenu. Nadále však platí omezení, že je možno získat jen jednu z Cen Alfreda Badera pro české chemiky, přitom obě Ceny jsou rovnocenné.

Uzávěrka přihlášek do konkuru o „Cenu za organickou chemii v roce 2013“ je stanovena na 15. červen 2013 (případně jde o datum poštovního razítka na posланé přihlášce). Podmínky a náležitosti přihlášky zůstávají prakticky stejně jako v minulých letech: Cena se uděluje za práce v oblasti organické chemie uchazečům české státní příslušnosti **do věku 35 let**, kteří nemají hlavní pracovní poměr v zahraničí (postdoktorská stáž se za takový pracovní poměr nepovažuje). Věkové vymezení znamená, že **uchazeč nesmí dosáhnout věku 36 let v roce soutěže**. Obvyklým obsahem přihlášených prací je organická syntéza, avšak přihlášené práce mohou rovněž zahrnovat studie mechanismů. Na druhé straně do působnosti Ceny nepřísluší práce z analytické oblasti (včetně strukturní analýzy), měření fyzikálních dat (m.j. měření různých rovnováh a energetických veličin), substituční efekt a výpočetní chemie. Uchazeči o Cenu se zpravidla přihlašují sami na sekretariátu České společnosti chemické (Novotného lávka 5, 116 68 Praha 1), návrh však mohou podat také kolegové, instituce a rovněž vědecké rady a senáty. *Cena je udělována nejlepšímu souboru prací bez ohledu na to, kolikrát se autor o ni ucházel. Od r. 2005 je Cena dotována částkou 3300 USD.* Tato úprava odpovídá původní dotaci a týká se obou Cen.

Uzávěrka přihlášek do konkuru o „Cenu za bioanorganickou a bioorganickou chemii v roce 2013“ je stanovena na 31. března 2013. Přihlášky musejí obsahovat stejně náležitosti jako přihlášky do konkuru o Cenu za organickou chemii.

K přihlášce je potřeba zaslat následující materiály: 1) Hlavní části přihlášky jsou **separáty** publikovaných prací přihlášených do soutěže a 2) k nim zpracovaný **souhrn vlastních výsledků** s příslušným komentářem v rozsahu do 8 běžných strojopisných stran. Souhrn obsahuje vhodná schémata a struktury ilustrující výsledky uchazeče, dále

jsou v souhrnu uvedeny citace jen na vlastní práce, které jsou předmětem soutěže. 3) V *seznamu publikací uchazeče* se hvězdičkou označí autor, který práci podal do redakce a vyřízoval komunikaci s redakcí. Řada publikací vzniká týmovou činností a z toho důvodu je potřeba v seznamu publikací uvést, jak se uchazeč na publikaci a jejím zveřejnění podílel, např. šlo (z části) o výsledky diplomové práce, výsledky doktorské práce, (z části) řešení grantu získaného uchazečem, samostatně řešenou část projektu, vlastní projekt, výsledky diplomanda nebo doktoranda – které uchazeč školil apod. Nedoporučuje se hodnotit svůj podíl procentuálně. 4) Přiložený **životopis** by měl zachytit odborný vývoj, např. absolvovanou střední školu, téma diplomové (magisterské) a doktorské (kandidátské) disertace se jménem školitele, pracovní zařazení, získaná ocenění, stáže a jejich tematické zaměření, získané granty apod. Hodnotící komise posuzuje soubory prací nezávisle na doporučených školitelů, vedoucích apod., takže přihláška je plně platná a plnohodnotná i bez téhoto doporučení.

Změna proti dřívějšku: Uchazeč podá souhrn vlastních výsledků, seznam publikací a životopis „na papíře“ jako dosud a k tomu tyto materiály dodá v elektronické verzi (formát .pdf). K tomu přidá elektronickou verzi separátu svých prací na vhodném nosiči.

Na závěr zdůraznění – **uzávěrka do soutěže o Cenu Alfreda Badera za bioanorganickou a bioorganickou chemii je již 31. března 2013 a do soutěže o Cenu za organickou chemii je 15. června 2013**, což může být v obou případech datum poštovního razítka na zásilce s přihláškou.

*Oldřich Paleta, předseda Komise
pro Cenu Alfreda Badera 1
Tomáš Trnka, předseda Komise
pro Cenu Alfreda Badera 2*

Nositel Ceny Alfreda Badera za organickou chemii v roce 2012 – doc. Ing. Filip Bureš, PhD.

Doc. Bureš (33 let) působí na Ústavu organické chemie a technologie Fakulty chemické technologie, Univerzita Pardubice, kde v současnosti vede výzkumnou skupinu. Slavnostní předání Ceny proběhlo tradičně na 47. konferenci „Pokroky v organické, bioorganické a farmaceutické chemii – Liblice 2012“ konané ve dnech 2. až 4.11.2012 v Lázních Bělohrad. Nový laureát Ceny zde přednesl plenární přednášku na téma oceněného souboru

* Hodnotící komise: prof. P. Drašar (tajemník), prof. D. Dvořák, doc. J. Hanusek, prof. J. Hlaváč, prof. A. Klásek, prof. M. Potáček, prof. O. Paleta (předseda), Dr. I. Starý, prof. T. Trnka, prof. M. Pour.

prací s názvem „Organické push-pull sloučeniny: Mnohostranné materiály pro optoelektroniku“.

Doktorské studium absolvoval doc. Bureš na Univerzitě Pardubice v letech 2003–2005. Před tím však pobýval na krátkých zahraničních stážích, a to na Univerzity of Szeged (2001, prof. F. Füllöp), Univerzita Bratislava (2002, prof. M. Putala), LMU Mnichov (2003, 3 měs., prof. P. Knochel). Postdoktorské studium absolvoval na ETH Curych (2005–2006, prof. F. Diederich). Ve výzkumu

mech se zabývá syntézou a vlastnostmi donorně-akceptorních systémů a dipolárních chromoforů mj. pro optoelektroniku. Doposud publikoval se svými spolupracovníky 44 původních sdělení, která jsou citována ve stovkách vědeckých prací.

Srdečně blahopřejeme k získání prestižní Ceny Alfreda Badera a přejeme hodně dalších odborných úspěchů.

Oldřich Paleta

Evropský koutek

Professor Reiner Salzer received Hanus Medal

During opening ceremony of 4th EuCheMS Chemistry Congress in Prague on August 26, 2012 Professor Reiner Salzer from Dresden University of Technology received Hanus medal, the highest scientific award of the Czech Chemical Society.

Professor Salzer is outstanding and internationally respected expert in the field of modern spectrometric methods and their application for molecular monitoring for early diagnosis of diseases and for spectral imaging and fast parallel detection in combinatorial synthesis, catalysis and biocatalysis and recently he focused his attention to their application for biomedical imaging. From pedagogical point of view I personally admire outstanding results of his involvement in the application of electronic media in university education of analytical chemistry and instrumental analysis and his activities in the Division of Analytical Chemistry of the European Association for Chemical and Molecular Sciences and in the Association of European Chemistry Thematic Networks.

Reiner was born in 1942 in Saxony and he graduated in 1967 from University of Leipzig. He defended his dissertation devoted to IR band intensities in 1972 at the same university and in 1979 he got his habilitation at the University of Leipzig on "Specific Interactions and Conformations in Alkane Derivatives". Since 1990 he is professor of analytical chemistry at Dresden University of Technology. He spent a lot of time and effort as a member of committees for renewal of East German universities, head of Institute of Analytical Chemistry of Dresden University of Technology, and member of editorial board of many scientific journals. He is member of label committees for the Chemistry Eurobachelor®, Chemistry Euromaster®, and Chemistry EuroPhD® and since 2010 he serves as series editor of „Lecture Notes in Chemistry" of Springer Verlag. He is author or co-author of 5 books, 15 patents, ca. 250 publications, ca. 430 lectures and posters.

For a long time Reiner intensively cooperates with

scientists from Czech Republic both in scientific and in pedagogical matters. Therefore, it is obvious that Reiner fully deserves Hanus medal as outstanding expert in the field of analytical chemistry. Moreover, he is a nice man and good friend with whom it is a pleasure to drink good wine or good beer and enjoy good food. On behalf of all Czech analytical chemists I would like to congratulate him to this award and to wish him good health, personal happiness and many good ideas and fascinating scientific results in coming years.

*Jiri Barek,
President of the Division of Analytical Chemistry of
the Czech Chemical Society and member of the steering
committee of the Division of Analytical Chemistry
of European Association of Chemical and Molecular Sciences*

Professor Yuri Zolotov received Hanus Medal

During opening ceremony of 4th EuCheMS Chemistry Congress in Prague on August 26, 2012 Professor Yuri Zolotov from Lomonosov Moscow State University received Hanus medal, the highest scientific award of the Czech Chemical Society, for his outstanding contribution to modern analytical chemistry and to fruitful cooperation between Russian and Czech analytical chemists.

Prof. Zolotov was born in 1932, he graduated from Lomonosov Moscow State University in 1955 and received his PhD in 1959 for his studies on chemistry of Neptunium and his DSc degree in 1966 for his work on fundamentals of solvent extraction in analytical chemistry. He served for many years as head of Analytical Chemistry Department of famous Vernadsky Institute and as professor of analytical chemistry at the Chemistry Department of Lomonosov Moscow State University. He was the first president of the Mendeleev Russian Chemical Society and for many years he actively worked in the Division of Ana-

lytical Chemistry of the European Association of Chemical and Molecular Sciences. He is excellent teacher of analytical chemistry and supervised more than 70 PhD students. He is renowned for his pioneering work in the field of solvent extraction, in theory of extraction of metal chelates and complex acids, ion chromatography, flow analysis, ultra fast test methods, and tools for field analysis. Simply said, you name it, Yuri has contributed to it. His hard and enthusiastic work resulted in nearly 700 scientific publications, 25 books and unaccountable number of presentations at various scientific conferences and congresses. He served as editorial or advisory board member of many outstanding analytical journals and received many different awards. And I am sure Hanus medal is not his last award taking into account his energy and enthusiasm.

Czech analytical chemists know Yuri very well because of his intensive cooperation with many analytical laboratories in our country. I would like to take this opportunity to congratulate him to this award on behalf of all Czech analytical chemists and to wish him good health, personal happiness and a lot of energy for his future work.

*Jiri Barek,
President of the Division of Analytical Chemistry of
the Czech Chemical Society and member of the steering
committee of the Division of Analytical Chemistry
of European Association of Chemical and Molecular Sciences*

Akce v ČR a v zahraničí

Rubrika nabyla takového rozsahu, že ji není možno publikovat v klasické tištěné podobě. Je k dispozici na webu na adrese <http://konference.drasar.com>. Pokud má některý čtenář potíže s vyhledáváním na webu, může se

rubriku kompile Lukaš Drašar, drasarl@centrum.cz

o pomoc obrátit na sekretariát ČSCH. Tato rubrika nabyla již tak významného rozsahu, že ji po dohodě přebírájí i některé zahraniční chemické společnosti.

Odborná setkání

8th International Students Conference "Modern Analytical Chemistry"

Ve dnech 24. a 25. září 2012 se v prostorách Chemického ústavu Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze uskutečnila již 8. mezinárodní studentská konference "Modern Analytical Chemistry".

Konference je od roku 2004 pořádána Katedrou analytické chemie PřF UK. Z původně interního katedrálního semináře se postupem času stala mezinárodní akce, již se letos zúčastnilo dvacet osm přednášejících – postgraduálních studentů oboru analytická chemie, z osmi vysokých škol, ze čtyř zemí (Česká republika, Německo, Polsko a Slovenská republika).

Cílem konference je umožnit účastníkům presentovat výsledky jejich výzkumu prováděného v rámci doktorského studia, sdílení zkušeností a navazování kontaktů s jinými pracovišti. Konference je záměrně vedena pouze v anglickém jazyce, což přispívá k zvýšení presentačních schopností účastníků a zvyšuje kvalitu jejich jazykových znalostí. Kvalita přednesených sdělení byla velmi vysoká. Jednotlivé příspěvky jsou rovněž publikovány jako rozšířené abstrakty v konferenčním sborníku, který je zdarma

8 ISC Modern Analytical Chemistry

Foto: Účastníci studentské konference Modern Analytical Chemistry"

dostupný na webové stránce konference: <http://www.natur.cuni.cz/isc-mac/>

Věřím, že i další 9. ročník konference, který je naplánován na dny 23. a 24. září 2013, bude stejně, ne-li více, úspěšný. Dovoluji si tedy jménem organizátorů na něj co nejsrdečněji pozvat.

*Karel Nesměrák
Katedra analytické chemie, Přírodovědecká fakulta UK*

Teplozpytný rok 2012

Rok 2012 byl pro Odbornou skupinu termické analýzy (OSTA) významným, neboť skupina v tomto roce slavila 40. výročí svého založení. K této příležitosti skupina připravila certifikát a pamětní list. První pamětní list za mimořádnou aktivitu v odborné skupině obdržela dne 26.6.2012 paní doc. Ing. Václava Tomková, CSc. (VŠB-TU Ostrava) z rukou Václava Slováka a Petry Šulcové. Kolegyně Venda Tomková vždy patřila k velmi aktivním členům odborné skupiny, ovšem ke 4.10.2011 ukončila na svoji žádost své členství ve skupině. Těší nás, že alespoň pamětní list bude kolegyni připomínat zcela jistě nezapomenutelné a příjemné teplozpytné období.

Pokud shrneme události roku 2012, jedná se určitě o velmi aktivní rok, který odstartoval na 64. sjezdu asocioací českých a slovenských chemických společností v Olomouci (25.6.–27.6.2012), kdy se po druhé v historii chemických sjezdů uskutečnila sekce „Termické analýzy a kalorimetrie“. Zvaní přednázející v termické sekci, Dr. Luis A. Pérez-Maqueda (CSIC-University of Seville, Španělsko) a prof. Jindřich Leitner (VŠCHT Praha), obdrželi za své příspěvky první certifikáty udělené odbornou skupinou.

Ve dnech 20.8.–24.8.2012 se v japonské Osace uskutečnil 15th International Congress on Thermal Analysis and Calorimetry, kterého se účastnili také zástupci z naší národní odborné skupiny. Mezinárodní kongresu se účastnilo přes 400 příznivců termické analýzy, přičemž bylo prezentováno přes 130 přednášek a vystaveno více než 200 plakátových sdělení. Mezi další termoanalytické akce v roce 2012 se řadí 11th Conference on Calorimetry and Thermal Analysis v polském Zakopanem (9.9. až 13.9.2012), na které nechyběli ani zástupci z české odborné skupiny. Konference byla organizačně zajišťována polskou skupinou pro termickou analýzu a kalorimetrii v čele s prof. Barbarou Pacewskou. Celkový počet účastníků semináře se blížil 160 a v programu konference zaznělo 50 přednášek a bylo vystaveno 120 plakátových sdělení.

Ve středu 28.11.2012 se na Fakultě chemické technologie VŠCHT v Praze uskutečnila přednáška Ing. Pavla Holby, CSc. na téma „Nestechiometrické fáze a termická analýza“, přičemž přednáška byla organizována ve spolupráci s ústavem anorganické chemie FCHT VŠCHT v Praze a Odbornou skupinou termické analýzy při ČSCH a byla určena zájemcům z řad studentů i akademických pracovníků. Prezentace byla věnována studiu nestechiometrických sloučenin metodami termické analýzy, především měření tepelných kapacit. Nestechiometrické složení se významně projevuje při vyšších teplotách a to se samozřejmě odráží také v interpretaci výsledků. Jedná se o velice aktuální a diskutované téma.

Listopadová přednáška byla poslední akcí v roce 2012, kterou organizovala nebo spoluorganizovala Odborná skupina termické analýzy. Výsledky odborné diskuze dosud neposkytly úplné informace o pojmech tuhulina a hustolina, a zcela jistě budou tyto otázky skloňovány na dalších akcích, které bude teplozpytná skupina i nadále pořádat.

Foto: předání pamětního listu doc. Ing. Václavě Tomkové, CSc.

Nejbližší pořádanou akcí bude „4th Joint Czech-Hungarian-Polish-Slovak Thermoanalytical Conference“, která se uskuteční v Pardubicích ve dnech 24.6.–27.6.2013, přičemž hlavním organizátorem je Odborná skupina termické analýzy při ČSCH. Podrobné informace jsou k dispozici na www.thermal-analysis.cz.

Petra Šulcová,
předsedkyně Odborné skupiny termické analýzy ČSCH

Veletrh nápadů učitelů chemie

Dne 12. a 13. října se na gymnáziu Pierra de Coubertina v Táboře konalo první celonárodní setkání učitelů chemie základních a středních škol. Bylo na něm celkem 45 účastníků včetně některých kolegů z vysokých škol zabývajících se přípravou učitelů.

Celou akci inicioval student Martin Konečný (MFF UK) a realizovali ji členové výboru odborné skupiny pro chemické vzdělávání České společnosti chemické vedení prof. RNDr. Hanou Čtrnáctovou. Na přípravě tohoto pracovního setkání se podíleli především prof. PhDr. Martin Bílek, Ph.D., doc. RNDr. Marie Solárová, Ph.D., a za hostitelskou organizaci RNDr. Petr Koloros, Ph.D.

Celá akce začínala v pátek dopoledne exkurzí do závodu Silon s.r.o. v Plané nad Lužnicí, který je mimo jiné významným zpracovatelem odpadních plastů. Učitelé tak získali cenné informace rovnou z terénu, a to v oboru využití odpadu z PET lahví a jeho dalšího zpracování v podobě vláken. Všichni absolvovali výklad s praktickými ukázkami na velmi dobré úrovni. Prošli si laboratoře i provozy a mohli si tak zásluhou vstřícného personálu vše doslova osahat.

Vlastní program konference pokračoval ve formě dvou půldenních bloků, v nichž zaznělo celkem 15 příspěvků.

Úvodního slova se chopila prof. H. Čtrnáctová. V její prezentaci zazněly úkoly současné výuky chemie s možnostmi badatelsky orientované výuky. Názvy dalších vystoupení od přihlášených vyučujících byla: Co to je IBSE, Aktivizační metody výuky nekovů na gymnáziu, Přehled motivačních prvků v chemii, Rozšiřující aktivity v přírodních vědách, Základy mediální výchovy ve výuce chemie, Medializace přírodních věd na ZŠ, Báječná léta s maturitou z chemie, Školní chemický pokus v době reforem, Dostupné soupravy pro pokusy v chemii, Chemie s Vernierem, Kosmetická maska z bylin, Hrátky s plasty, Jednoduché pokusy se svíčkami a s ohněm, Chemie v bazénu, Zajímavé pokusy pro osvojování učiva chemie.

S příspěvky bude možno se seznámit na stránkách <http://chemicke-vzdelavani.webnode.cz/>.

Jak ukazuje přehled témat, pozornost byla věnována novým trendům výuky s důrazem na žákovský pokus. A právě provádění reálných pokusů samotnými žáky je v současné době na ústupu. Je zřejmé, že všechna vystoupení, včetně kuloárových sdělení, byla pro zúčastněné učitele významným zdrojem inspirace a povzbuzením k další tvůrce činnosti.

Tento celonárodní seminář byl součástí kurzu akreditovaného MŠMT a všichni zúčastnění tedy dostali Osvědčení o absolvování této vzdělávací aktivity.

Organizační zajištění celé akce přímo vzorově zajišťovala specializovaná agentura Voleman. Její zásluhou se na malé regionální úrovni podařilo to, co bývá svěřeno velkým městům a univerzitám, a sice klasická konference s občerstvením a doprovodným kulturním programem. Ten představoval večerní prohlídka Tábora, slavnostní večeře se soutěží a hudbou i drobné dárky od sponzorů. Patří mezi ně firma Bayer, firma Conatex učební pomůcky s.r.o. a časopis Moderní vyučování.

Do dalších let by bylo vhodné zase uspořádat konferenci na pracovišti s laboratorním zázemím, kde je možné prezentovat praktické zkušenosti ze škol včetně improvizačí.

A na závěr lze konstatovat, že se první ročník podařil a zbývá si jen přát, aby se z těchto setkání stala tradice.

Petr Koloros

Zhodnocení 13. Školy hmotnostní spektrometrie

V termínu 2. – 7. 9. 2012 se uskutečnil 13. ročník Školy hmotnostní spektrometrie pořádaný Spektroskopickou společností Jana Marka Marci a Katedrou analytické chemie Univerzity Pardubice v hotelu Srní na Šumavě. Letošní ročník byl zaměřen na novinky a trendy v hmotnostní spektrometrii a zúčastnilo se ho rekordních 229 účastníků. Celkem bylo prezentováno 52 přednášek rozdelených do 13 sekcí, jako např. sekce novinek v hmotnostně-spektrometrické instrumentaci, LC-MS, MS zobrazování, využití hmotnostní spektrometrie v kvantitativní analýze, biologii, aplikační sekce věnované lékař-

ské, environmentální, farmaceutické, metabolické a potravinářské analýze a také sekce strukturální analýzy s využitím měkkých ionizačních technik. Plné verze přednášek byly publikovány ve sborníku vydaném Univerzitou Pardubice (ISBN 978-80-7395-523-6), který obdrželi účastníci při registraci. Hlavnímu programu Školy MS předcházel půldenní přípravný kurz „Základy hmotnostní spektrometrie“, na který se přihlásilo 51 účastníků. Vítaným zpestřením programu byla účast prestižních zahraničních přednášejících: Dr. Aleš Svatoš z Max Planck Institute for Chemical Ecology v Jeně a Dr. Davy Guillarme z University of Geneva. Podle hlasování účastníků byly nejlépe hodnocené následující přednášky: Hmotnostní spektrometrie v životním prostředí – životní prostředí v hmotnostní spektrometrii (J. Čáslavský), UHPLC/MS: State-of-the-art and pharmaceutical applications (D. Guillarme) a MALDI jako nástroj k hmotnostnímu zobrazování (J. Pól). Letos proběhlo již potřetí předání Ceny Vladimíra Hanuše a Petra Sedmery v kategorii hmotnostní spektrometrie, kterou v letošním roce sponzorovala firma HPST. Z 11 přihlášených prací vyhodnotila odborná porota jako nejlepší práci autorského kolektivu Á. Révész, D. Schröder, T. András Rokob, M. Havlík, B. Dolenský – In-Flight Epimerization of a Bis Tröger Base publikovanou v časopise Angewandte Chemie Int. Ed., 50(10), 2011, 2401. Vítěznou práci prezentovala první autorka této publikace.

V rámci společenského programu bylo uspořádáno 5 večerů sponzorovaných hlavními firmami v oboru hmotnostní spektrometrie (neděle – HPST, pondělí – Bruker Daltonics, úterý – Thermo Fisher Scientific, středa – Waters a čtvrtek – AB SCIEX). Středeční dopoledne patřilo tradičně sportovně-kulturnímu programu (sponzorované firmou LECO) s možností volby několika variant dle zájmu účastníků: A/ prohlídka hradu Kašperk a návštěva informačního centra NP Šumava v Kašperských horách, B/ návštěva vodní elektrárny na Českově pile a pěší výlet okolo řeky Vydry, C/ výlet na Chalupskou sláť a návštěva pstruzzi lžínně v Borové Ladě s odborným výkladem, D/ pěší nebo cyklistický výlet na Poledník. Celkem se 13. Školy MS zúčastnilo 11 firem: 2Theta, AB SCIEX, Bruker Daltonics, HPST, Labicom, LECO, PE Systems, Shimadzu, Sigma-Aldrich, Thermo Fischer Scientific, Waters (v abecedním pořadí), bez jejichž finanční podpory by nebylo možné akci v tomto rozsahu uspořádat. Mediální podporu akce zajistily časopisy Chemagazín a Chemické listy.

Příští 14. ročník Školy hmotnostní spektrometrie v září 2013 bude organizovat doc. Josef Cvačka z ÚOCHB AV ČR v hotelu Priessnitz, Jeseníky, v termínu 16. – 20. 9. 2013. Všichni účastníci minulých ročníků a také zájemci o hmotnostní spektrometrii s vyplněným osobním profilem na webu <http://www.spektroskopie.cz/cz/mailprofil.php> budou včas informováni emailem.

Michal Holčapek, Robert Jirásko, Miroslav Lísa

Střípky a klípky o světových chemicích

Spomienka na prof. Ing. Dr.techn. Františka Valentina

Rodina a štúdium

V tomto roku uplynulo 120 rokov od narodenia významného chemika, pedagóga, organizátora vysokého školstva a vedy na Slovensku prof. Ing. Dr. techn. Františka Valentina.

F. Valentin sa narodil 5. februára 1892 v Hlohovci rodičom Ľudovítovi Valentínovi a Alojzii rod. Nežatickej, ktorí mali ešte dve dcéry Elenu a Margitu. Otec bol pôvodne knihárom a neskôr vychovávateľom väzňov, matka bola domáca. Mladý František vychodil ľudovú a meštiansku školu v Hlohovci. Učitelia upozornili rodičov na jeho mimoriadne schopnosti a vedomosti. Keďže peňazí v rodine nebolo nazvyš až od štvrtej triedy meštianskej školy počíavať v štúdiu na klasickom gymnáziu v Trnave. Neskôr prestúpil do gymnázia v Banskej Bystrici, kde v roku 1911 zmaturoval s vyznamenaním. Na pranie matky sa rozhodol po maturite študovať teológiu na Viedenskej univerzite, kde bol v roku 1915 vysvätený za rímskokatolíckeho knaza. Potom v rokoch 1915–1920 pôsobil ako katechéta v Banskej Bystrici a krátko aj ako kaplán v Detve. Cenil si hlboké vzdelanie, ktoré sa mu pri štúdiu teológie dostalo. Silnejšia však bola jeho túžba vhĺbiť sa do štúdia moderných vedeckých smerov 20. storočia a pritom žiť život laického občana. Na základe žiadosti o laicizáciu z roku 1920, po štyroch rokoch cirkevnoprávneho šetrenia dostal z Vatikánu dišpenz od kňazskej služby. V roku 1920 po udelení laicizácie sa zapísal ako riadny poslucháč na ČVUT, odbor chemický v Prahe. Vysokoškolské štúdium ukončil r. 1925 po vykonaní štátnej skúšky z chemicko-technologického odboru s vyznamenaním a získal titul inžinier. Roku 1926 sa cirkevne zosobášil s Margarétou rod. Tolnayovou, s ktorou mali dvoch synov Kazimíra a Mariána a dcéru Ingrid. Syn Kazimír a dcéra absolvovali prírodovedné vysokoškolské štúdiá a Marián Lekársku fakultu UK v Bratislave. Rodina žila od roku 1926 v Prahe a od roku 1939 v Bratislave. Profesor Valentin zomrel 27. januára 1966 v Bratislave vo veku 74 rokov.

V odbornom živote prof. Valentina možno zreteľne rozlišiť tri trvaním porovnatelné, avšak vykonávanými aktivitami rozdielne obdobia. Obdobie rokov 1925–1938 jeho vedeckého pôsobenia na Českom vysokom učení technickom v Prahe (ČVUT) a na vedeckých ústavoch v Paríži; obdobie rokov 1938–1948 ako organizátora, pedagóga a vysokého akademického funkcionára Slovenskej vysokej školy technickej v Bratislave, Slovenskej univerzity a jej Prírodovedeckej fakulty, ako aj Slovenskej akadémie vied a umení; a obdobie rokov 1948–1958 ako zakladateľa, budovateľa a vedeckého pracovníka slovenského potravinárskeho výskumu.

Praha a Paríž v rokoch 1925–1938

F. Valentin už ako študent sa zaujímal o historické témy humanizmu a renesancie, ako aj o sprievodný rozvoj umenia, medicíny a prírodných vied, čo bolo pre neho inšpirujúce. Vznik ČSR umožnil niekoľko sto Slovákom vysokoškolské štúdium na českých vysokých školách aj vďaka dostupnosti štipendií a vysokoškolských internátov. To boli zrejme dôvody, ktoré usmernili F. Valentina na štúdium chémie na ČVUT v Prahe. Po ukončení štúdia Ing. Valentin zostal pracovať na ČVUT ako asistent medzinárodne uznávaného chemika profesora Emila Votočka, ktorý zameral nadaného a vedychtivého absolventa do svojho výskumu syntézy, štúdia štruktúry a vlastností sacharidov. Na základe výsledkov práce "Optický protinožec prírodnej ramnózy" posúdennej vo Francúzskej akadémii, získal v roku 1927 titul doktor technických vied. V roku 1934 sa Dr. Ing. F. Valentin na základe obhájenia habilitačnej práce "O novej anhydrogalaktóze" stal docentom ČVUT. Ako docent prednášal "Chému cukrov" a "Stereochému cukrov". Počas pôsobenia na ČVUT sám alebo v spolupráci s prof. Votočkom publikoval 23 pôvodných vedeckých prác. V sérii prác o konštitúcií sacharidov a ich derivátov preskúmal aj ich optické vlastnosti. Ako prvý dokázal kryštalickú enantiomériu sacharidov, D- a L-ramnitolu, v zhode s postulátnimi formulovanými L. Pasteurom. Chému sacharidov obohatil o nové látky i teoretické poznatky. Na základe významných vedeckých výsledkov a ich medzinárodného ohlasu získal diplom a odmenu z Riegrovho fondu a v roku 1937 bol zvolený za mimoriadneho člena Českej kráľovskej spoločnosti náuk. V rokoch 1937–1938 doc. Valentin absolvoval študijný pobyt v Paríži na prestížnom pracovisku Institut de Biologie Physico-chemique Sorbonskej univerzity a na Institut Curie, kde sa zoznámil s držiteľom Nobelovej ceny za chémiu Frédéricom Joliotom-Curiem. Získané výsledky z pobytu publikoval s francúzskou spolupracovníčkou Y. Khonvineovou v Comptes Rendus francúzskej akadémie.

Počas takmer dvadsaťročného pobytu v Prahe, F. Valentin študoval a pracoval v podmienkach predmníchovskej republiky, bol pod vplyvom prostredia, v ktorom zotrvali a prežívali idey demokratizmu, humanizmu, slobody myslenia a bádania, ako aj vedeckej náročnosti. Profesora Valentina s prof. Votočkom spájalo aj frankofilstvo. Študijný pobyt v Paríži ho v týchto intenciach ešte ďalej utvrdil, čo ovplyvnilo aj jeho ďalšie životné postoje po návrate na Slovensko.

Bratislava 1938–1948

Doc. Valentin patril v tom čase k niekoľko málo aj medzinárodne uznávaným slovenským vedcom. Predstavitelia autonómnej slovenskej vlády mu koncom roku 1938 ponúkli profesúru na novozriadenej Vysokej škole tech-

nickej. Na základe jeho žiadosti bol z VŠCHT v Prahe k 1. aprílu 1939 uvoľnený a jeho miesto profesor Votoček obsadił budúcom akademikom Ottom Wichterlom. Napriek výhodným ponukám na pôsobenie v Paríži, vrátane štipendia francúzskej vlády do konca šk. r. 1940/1941, vracia sa koncom roku 1938 na Slovensko, aby pomohol budovať a organizovať vysoké školstvo a vedy prírodrovedného zamerania, najmä odbor chémie. Náročnosť tejto úlohy je zrejmá zo stavu v akom sa prírodné vedy a špeciálne štúdium chémie na Slovensku nachádzalo.

Študenti zo Slovenska študovali prírodné vedy, vrátane chémie, v Prahe, Brne alebo ojedinele v zahraničí, pretože k zriadeniu prírodrovedeckej fakulty v rámci Univerzity Komenského v zmysle zákona z roku 1919 nedošlo. Vzhľadom na hroziacе nemecké nebezpečenstvo zákonom z r. 1937 bola prednostne zriadená Vysoká škola technická, na ktorej sa vyučovanie začalo v šk. r. 1937/1938 v Martine. Po ročnom účinkovaní sa VŠT pred začiatkom šk. r. 1938/1939 prestúpila do Bratislavы. Na pôde VŠT v priebehu kompletizácie výučby sa položili základy viačerých, nielen technických odborov, ale aj prírodrovedných a ďalších odborov, z ktorých postupom času vznikali samostatné fakultné a ústavné pracoviská. Zákonom z 25. júla 1939 bola zriadená v Bratislave VŠT so šiestimi odbormi, vrátane chemickotechnologického inžinierstva, a odboru špeciálnych náuk s oddelením prírodných vied pre kandidátov učiteľstva na stredných školách, ako náhrada za nezaloženú prírodrovedeckú fakultu. Tento právny rámc VŠT bolo treba naplniť opatreniami, ktoré sa týkali umiestnenia školy, obsadenia nových profesúr a docentúr, zriadenia nových ústavov a pracovísk, budovanie knižníc, laboratórií a akademických úradov. Priestorové problémy sa riešili adaptáciou mestských budov, ktoré však zostali len provizóriami a boli lokalitne roztrietené. K nedostatku vysokoškolských pedagógov výrazne prispelo aj to, že autonómna slovenská vláda po dohode s ústrednou vládou v Prahe prepustila k 31.12.1938 väčšinu českých pedagógov. Pedagogickú náročnosť štúdia zvyšovalo aj to, že v súvislosti s uzavretím českých vysokých škôl na jeseň roku 1939 sa počet poslucháčov zvýšil o Slovákov, Čechov ako aj vo veľkom počte Bulharov (vyše 100), ktorí dovtedy študovali v Prahe a v Brne, ktorým sa umožnilo dokončiť svoje štúdiá na Slovensku.

Po návrate na Slovensko bol doc. F. Valentin 14. decembra 1938 výnosom Ministerstva školstva poverený suplovaním prednášok z lekárskej chémie. Slovenská vláda, rozhodnutím zo dňa 18. marca 1939 ho menovala riadnym profesorom lekárskej chémie na Lekárskej fakulte SU, a iným dekrétom ho ustanovila prednostom ústavu lekárskej chémie tejto fakulty, s platnosťou od 1. apríla 1939. V tejto funkciu vystriedal prof. MUDr. Jána Buchtalu, ktorý ako Čech bol ministerstvom školstva "s vďakou a uznaním za preukázané služby" zo slovenského školstva prepustený. Profesor Valentin na LF SU prednášal lekársku chémiu a viedol praktiká z lekárskej chémie. Od roku 1940 študovali na LF SU aj poslucháči lekárničta. Spolu s profesorom F. Švecom a ďalšími pedagógmi, prof. Valentin svojimi prednáškami predmetu, ktorý mal vo farma-

ceutickom štúdiu prioritné postavenie, zúčastnil sa pri tvorbe koncepcie lekárnického štúdia, ako jediného slovenského vysokoškolského pracoviska pre výchovu lekárnikov. Pôsobenie F. Valentina na LF SU bolo mimoriadne náročné, pretože na plnenie pedagogicko-výchovných povinností pracoviska v rokoch 1939–1945 mal k dispozícii iba jediného asistenta, pričom sa počet poslucháčov zdvojnásobil (zo 680 na 1500). Svoje prednášky zameriaval okrem základnej anorganickej a organickej chémie na prírodné látky s vysvetľovaním vzťahov medzi štruktúrou a ich biologickou funkciou. Stal sa zakladateľom fyziológickej a klinickej chémie na Slovensku. Spracoval poznatky o vitamíne C a vysvetlil jeho vzťah k rôznym ochoreniam. Študoval rôzne postupy prípravy vitamínu C, ktoré by zabezpečili jeho široké využitie v lekárskej praxi. Za prínos v lekárskej chémii bol LF UK dňa 26.6.1940 prof. Valentin navrhnutý na udelenie titulu "doctor medicinae universae honoris causa".

V šk. r. 1940/1941 bolo oddelenie prírodných vied po jednoročnej existencii na SVŠT zrušené, pretože zákonom z roku 1940 bola zriadená Prírodrovedecká fakulta Slovenskej univerzity. Predtým nemalo štúdium chémie na SU inštitucionálnu základňu. Prvý zápis prírodrovedcov na SU sa uskutočnil v jeseni 1939 na Filozofickej fakulte SU. Vedenie SU vyšlo v ústrety slovenským študentom aby mohli študovať prírodrovedné disciplíny na Slovensku i za cenu provizorného riešenia bez dostatočného priestorového, materiálneho aj pedagogického zázemia. Medzi prvými profesormi Prírodrovedeckej fakulty SU bol menovaný aj profesor Valentin, riadny profesor lekárskej chémie, ako bezplatný riadny profesor organickej chémie od 1. októbra 1940. Prvý zápis na Prif SU sa uskutočnil už v normálnom termíne pre šk. r. 1940/1941. Súčasťou fakulty sa stali prírodrovedné ústavy odčlenené z Filozofickej fakulty SU. Pedagógovia SVŠT prof. Ilkovič, prof. Krempaský, doc. Prístavka a doc. Skotnický z LF SU nielen prednáškami, ale aj poskytnutím priestorov a laboratórií významne pomohli pri riešení počiatočných problémov štúdia chémie na SU. Vzhľadom na veľký nedostatok vysokokvalifikovaných kádrov v odbore chémia na Slovensku bol popri svojich povinnostiach na LF SU bol prof. Valentin nútenej prijať popri funkciu profesora chémie aj post prvého akademického funkcionára novej fakulty. Vymenovaný dekan, prof. Valentin urobil prvú imatrikuláciu študentov fakulty na šk. r. 1940/1941. Celkom sa zapísalo 176 študentov, z toho do prvého ročníka 98. Profesor Valentin sa tak stal nielen profesorom prvej Prírodrovedeckej fakulty, ale aj jej prvým dekanom v šk. r. 1940/1941 a funkciu dekana vykonával aj v nasledujúcom šk. r. 1941/1942. Na SU zastával aj významné akademické funkcie prorektora v roku 1943/1944 a rektora v r. 1944/1945.

Profesor Valentin popri SU súčasne pôsobil aj na SVŠT v Bratislave. V roku 1941 sa stal bezplatným riadnym profesorom organickej chémie na odbore chemickotechnologického inžinierstva. Od roku 1941 do roku 1948 bol prednóstom Ústavu organickej chémie SVŠT. Na SVŠT bo aj významným akademickým funkcionárom, dve funkčné obdobia v rokoch 1941/1942 a 1942/1943 bol

rektorm SVŠT, a v rokoch 1943/1944 a 1944/1945 prorektorm SVŠT. Výhodnejšie personálne, priestorové aj materiálne podmienky pre výučbu chémie na SVŠT zásluhou prof. Valentina využívali aj študenti chémie SU, ktorí navštievovali niektoré prednášky a cvičenia spolu so študentmi SVŠT.

Významné aktivity prof. Valentin preukázal aj pri organizovaní slovenskej vedy. Vzhľadom na budovanie slovenských univerzitných inštitúcií vysokoškolskí pedagógovia boli plne vyťažení touto prácou a pre vedecké bádanie im už nezostávalo veľa priestoru. Chýbalo aj vhodné inštitucionálne zastrešenie vedy na Slovensku. Od roku 1939 bol prof. Valentin predsedom Slovenskej náučnej spoločnosti pri Matici slovenskej, ktorá vznikla namiesto zrušenej Učenej spoločnosti Šafárikovej. Pod tlakom slovenskej kultúrnej verejnosti sa zákonom z 2. júla 1942 zriadila Slovenská akadémia vied a umení (SAVU). Prof. Valentin spolu s jazykovedcom L. Novákom, profesorom z Filozofickej fakulty SU zohrali pritom významnú úlohu. Prof. Valentin sa stal prvým predsedom a prof. Novák generálnym tajomníkom SAVU. Úlohou SAVU bolo všeestranne podporovať a zveľaďovať rozvoj vied a umení. SAVU sa členila na tri odbory: duchovnovedný, prírodovedný a umelecký. Prírodovedný odbor mal sekciu prírodovednú, technickú a lekársku. SAVU vo vývoji slovenskej vedy organizačne predstavovala dovtedy najvyšší stupeň. Prof. Valentin sa angažoval v tejto vrcholnej slovenskej vedeckej inštitúcii ako redaktor jej periodík a zborníkov, časopisu *Physiographica Slovaca*, zborníka *Acta Physiographica Slovaca*, *Carpatica Slovaca*, Technického obzoru slovenského so samostatnou Prírodovednou prílohou. Vysokoškolskí učitelia tak dostali možnosť publikovať výsledky svojej vedeckovýskumnnej činnosti, a časopisy zohrali tiež významnú úlohu pri rozvoji technických vied na Slovensku.

Pri vykonávaní početných akademických funkcií prof. Valentin sa vždy snažil slúžiť objektívnym záujmom slovenského vysokého školstva a vedy s cieľom povzniest ich na vyššiu kultúrnu úroveň, využijúc obdobie, ktoré bolo pomerne priaznivé pre rozvoj slovenskej štátnosti a národnej identity. Vďaka priaznivým historickým okolnostiam si slovenské univerzity mohli zachovať pomerne samostatné postoje, aj keď vonkajšie politické tlaky často nebolo možné eliminovať. Prof. Valentin prejavoval nezávislé postoje, nestotožňoval sa s myšlienkovou národného socializmu nemeckého typu. V roku 1941 prof. Valentin ako člen profesorského zboru SVŠT kritizoval pozývanie nemeckých profesorov na Slovensko ako náhradu za všeobecný nedostatok vysokoškolských pedagógov. Zdôrazňoval, že z Nemecka chcú vyslať ľudí o ktorých SVŠT nemá záujem a tých, o ktorých záujem má, zase nepustia na Slovensko. Táto nedôvera súvisela s tým, že účinkovanie nemeckých pedagógov sa chápalo ako nemecký tlak na slovenskú kultúru, najmä ako možné ovplyvnenie prírodovedných pracovísk, ktoré sa iba začali budovať. Reakciu na tento tlak bolo aj urýchlenie menovania nových profesorov a docentov na SVŠT a SU. Iný príklad nezávislého postoja prof. Valentina bolo, keď v posledných mesiacoch

pred koncom vojny oficiálne nemecké orgány ponúkali možnosť evakuácie SU do Göttingenu. Profesor Valentin to spochybnil tým, že sa jedná o záležitosť čisto súkromnú. Fakulty SU evakuovali svoj prístrojový a knižný inventár na stredné Slovensko a do okolia Bratislavu. Keď sa zákonom v januári 1945 presadilo menovanie profesorov bez predchádzajúceho návrhu univerzity, prof. Valentin ako rektor SU spolu s akademickým senátom sa 5.2.1945 demonštratívne vzdali svojich funkcií. Je zrejmé, že takéto zásadové posteje mohol prof. Valentin zaujať aj vďaka ďalším osobnostiam vo vedení oboch univerzít, ktoré mali záujem na rozvoji slovenského školstva, vedy a kultúry a vôbec na celkovom rozvoji Slovenska.

Ako vysokoškolský pedagóg počas pôsobenia na SU a SVŠT sa podieľal na vzdelávaní početných prírodovedcov, lekárov, lekárnikov, aj inžinierov pre ktorých pripravoval aj vysokoškolské učebné texty. Od študentov vyžadoval dokonalú znalosť študovanej problematiky aj presné odborné, terminologické vyjadrovanie po vzore Votočkovej školy. Preto sa mohol zdať pre študentov trochu neprístupným a prísnym. Skrývala sa však za tým jeho snaha vychovať nových slovenských odborníkov ako pracovníkov schopných vedeckej súťaže so zahraničím.

V období Slovenského štátu sa v prospech režimu angažovalo iba niekoľko málo vysokoškolských pedagógov prívržencov radikálneho krídla HSĽS, ktorí pred príchodom frontu v roku 1945 odišli do zahraničia, prof. Valentin k nim nepatril. Napriek tomu, po obnove ČSR v roku 1945 v rámci tzv. očisty univerzít od skompromitovaných učiteľských kádrov bol prof. Valentin uvoľnený z profesorských funkcií. Zostal ďalej pôsobiť na Lekárskej fakulte, kde ešte v rokoch 1945–1947 vykonával externe funkciu prednosta Ústavu lekárskej chémie LF SU a na SVŠT zostal pôsobiť ako profesor a prednosta Ústavu organickej chémie. V roku 1948 v dôsledku februárových udalostí prebehla rozsiahla reforma univerzitného štúdia, ktorá sa začala realizovať od šk. r. 1948/1949. Prebiehajúca "demokratická očista škôl" z profesorských zborov odstránila učiteľov, ktorí sa nestotožnili s novým režimom. Na tomto základe bol prof. Valentin ako 56 ročný nespravidlivo predčasne penzionovaný. Sám sa k tomu vyjadril listom rektorovi VŠCHT ako odpoveď na jeho dožiadanie, kde napísal "Venoval som veľa úsilia pri vzniku a celkovom vývoji prvej Slovenskej technickej školy, avšak neustále som narážal na ľažkostí. Neskôr som bol z funkcie profesorskej odvolaný – v dobe, keď som mohol ešte veľa spraviť v prospech školy. Stretol som sa s osobou zaujatosťou, s rôznymi pre mňa nepochopiteľnými intrigami. Toto všetko vo mne vyvolalo nesmierny pocit roztrpčenia". List je napísaný niekoľko dní pred smrťou po dlhej chorobe s depresívnymi stavmi, ktoré mohli ovplyvniť toto jeho vyjadrenie, predsa však uvedené skutočnosti a vynútené penzionovanie v produktívnom veku bolo skutočnosťou.

Bratislava 1948–1958

Po vynútenom odchode z SU a SVŠT, profesor Valentin v rokoch 1948–1958 pôsobil ako vedúci vedecký

pracovník v novovzniknutom oddelení pre výskumníctvo Slovenského priemyslu výživy, z ktorého neskôr vznikol Výskumný ústav potravinárskeho priemyslu. Na tomto pracovisku inicioval vedeckovýskumné aktivity v slovenskej potravinárskej chémii. So svojimi spolupracovníkmi skúmal o. i. možnosti zachovania vitamínu C pri priemyselnom spracovaní surovín a výrobkov potravinárskeho priemyslu, ako aj možnosti zámeny potravinárskych umeľých farbív prírodnými farbivami z domáčich stromov a plodov divorastúcich krov a rastlín ako náhrady za dovážané výrobky. Skúmal tiež obsah vitamínu A a karoténu v surovinovej báze slovenského potravinárskeho priemyslu. Výsledky výskumu publikoval spolu so spolupracovníkmi vo vyše 10 prácach v Chemických zvestiach, v časopisoch Technická práca, Prímysl potravin, Výživa a zdravie. Príspevok týchto prác pre rozvoj potravinárskej chémie a potravinársku prax bol odbornou verejnosťou vysoko kladne hodnotený.

Záver

Rozsiahlosť odborných a spoločenských aktivít profesora Valentina dokladajú aj jeho ďalšie funkcie a členstvá vo vedeckých, spoločenských a odborných komisiách. V roku 1939–1940 bol senátorom Akademického senátu SU, v rokoch 1941–1945 správcom záhrady SU, členom osobitnej komisie SU pre spoluprácu s Lipskou univerzitou, členom skúšobnej komisie pre učiteľstvo na stredných školách, členom hospodársko-finančnej komisie SU, funkcionárom Spolku chemikov Slovákov, členom prvej redakčnej rady časopisu Chemické zvesti (1947–1950), členom redakčnej rady Bratislavských lekárskych listov, predsedom Spolku Slovenského Červeného kríža. Po vojne bol členom šestčlenného Kolégia vysokoškolských pracovníkov a národohospodárskych odborníkov na vytváranie podmienok pre rozvoj farmaceutického priemyslu. Spolu s profesorom F. Švecom, organizátorom štúdia farmácie na LF SU, má veľké zásluhy pri zakladaní výroby liečiv v Slovafarme v jeho rodnom meste Hlohovec, ako aj pri zavedení výroby kyseliny citrónovej v Leopoldove. Prof. Valentin tak úspešne spájal bádateľský výskum s jeho realizáciou v praxi.

Profesor Valentin patril medzi popredných a najviac vyťažených profesorov a akademických funkcionárov obdobia rokov 1939–1945. Vzhľadom na nedostatok kvalifikovaných kádrov bol núténý priať náročné pedagogické a akademické funkcie na SU, SVŠT aj SAVU. Motív ekonomických výhod prijatím takého veľkého počtu funkcií možno vylúčiť, lebo okrem funkcie riadneho profesora LF SU ďalšie pedagogické funkcie na Prif SU aj SVŠT boli bezplatné. Jeho nesmerne pedagogické a akademické zaťaženie značne obmedzovalo jeho vedecké aktivity, ktoré sa zameriaval najmä na prepojenie viacerých príbuzných odborov a odborových disciplín. Prof. Valentin všetky zverené funkcie vykonával s plným nasadením, s bezpríkladnou pracovitosťou a usilovnosťou, mûdrostou a zásadovosťou. Vo významných akademických funkciách rektora a prorektora SVŠT aj SU, dekana Prif SU významne

prispel k vybudovaniu moderného slovenského vysokého školstva. Významne sa zaslúžil o zriadenie Slovenskej akadémie vied a umení ako jej prvý predseda. Bol priekopníkom modernej organickej chémie, lekárskej chémie ako aj potravinárskej chémie, vedcom širokého rozsahu riešených problematík, ktorého význam presiahol hranice Slovenska. Popri svojich hlavných oblastiach vedeckého a pedagogického záujmu, vyznačoval sa aj neobyčajnými poznatkami vo všeobecnej chémii, matematike, fyzike, astronómii, prírodnej filozófii, teológii, dokonale ovládal viacero svetových jazykov. Prialieli sa s lekármi prof. MUDr. E. Filom, prof. MUDr. J. Fridrichovským, prof. MUDr. J. Baborom, z LF SU a s onkologom, neskorším akademikom V. Thurzom, s jazykovedcom prof. L. Novákom z FF SU. Pri príležitosti 75. narodenín jeho významného pražského učiteľa E. Votočka, v roku 1947 v mene slovenských chemikov v Chemických zvestiach prof. Valentin brilantne zhodnotil jeho životné výsledky, čím sa prejavil aj ako vynikajúci štylista. Počas Slovenského štátu bol prof. Valentin vyznamenaný bulharským Radom s hviezdou za občianske zásluhy II. stupňa a Slovenským krížom za zásluhy v obrane štátu. V roku 1966 pri 25. výročí založenia Chemickotechnologickej fakulty SVŠT v Bratislave, jej dekan a vedecká rada udelila prof. Dr. Ing. Valentinovi in memoriam čestné uznanie "za dlhorocnú obetavú prácu pri budovaní fakulty a za úspešnú pedagogicko-výchovnú a vedecko-výskumnú činnosť". V kondolenčnom liste rektora SVŠT prof. J. Trokana z 31. januára 1966 rodine Valentinovej k úmrtiu prof. Valentina vyslovil "uznanie za prácu, ktorú vykonal v prospech SVŠT a uistil, že v jej histórii bude jeho prínos zachovaný budúcim generáciám".

Predložený prehľadový článok o význame prof. Valentina pri budovaní a rozvoji slovenského univerzitného školstva, najmä odboru chémie, ako aj slovenskej vedy, vzhľadom na mnohostrannosť a obsiahlosť vykonaných aktivít, nemohol detailnejšie obsiahnuť všetky tieto oblasti a dosiahnuté výsledky. Vzhľadom na význam prof. Valentina ako mimoriadnej a vynikajúcej osobnosti je potrebné ďalšie odkrývanie skrytých informácií o jeho živote tak, aby obraz o jeho vykonanom diele sa stal ešte úplnejším, a bol príkladom a vzorom pre ďalšie slovenské generácie.

Ďakujeme MUDr. M. Valentinovi, synovi a Ing. M. Valentinovi, vnukovi prof. Valentína za poskytnutie informácií z rodinného archívu.

LITERATÚRA

1. Pamätnica k 35. výročiu Chemickotechnologickej fakulty SVŠT, ALFA Bratislava 1975.
2. Päťdesiat rokov Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského, Univerzita Komenského Bratislava 1992.
3. Univerzita Komenského 1919–1994, Bratislava, Univerzita Komenského, Bratislava 1994.
4. Otto Wichterle: *Vzpomínky*, IDEU REPRO, Praha 1996.

5. Slovenská technická univerzita v Bratislave, 60 rokov, STU, Bratislava 1997.
6. M. Uher: Prof. Ing. Dr.techn. František Valentin, FCHPT STU, Bratislava 2012.

Ladislav Soják, Marta Sališová a Jozef Čársky

Třikrát devadesát, jednou osmdesát pět let

Rok 2012 přinesl několik výročí našich významných chemiků, z nichž tři se narodili v roce 1922 a čtvrtý v roce 1927. Devadesátníky by se stali, kdyby dřív neumřeli, Jiří Koryta, Jaroslav Koutecký a Jaroslav Zýka, pětaosmdesátňákem by byl Antonín A. Vlček.

Jiří Koryta se narodil v Písku, kde též absolvoval svá středoškolská studia na tamním klasickém gymnaziu. Aby unikl totálnímu nasazení, studoval po maturitě na obchodní akademii. Poté pracoval jako úředník. Hned po skončení války se zapsal na Přírodovědeckou fakultu UK, kde se stal žákem profesorů J. Heyrovského a R. Brdičky. Disertaci vypracovanou pod vedením Heyrovského na polarografické téma obhájil roku 1949. To už byl asistentem prof. F. Čúty na VŠCHT. Od ledna 1951 do roku 1988 pracoval v Heyrovského Ústředním ústavu polarografickém přeměněném v Polarografický ústav ČSAV a v roce 1972 spojeném v Ústav fyzikální chemie a elektrochemie Jaroslava Heyrovského ČSAV. Poslední léta působil ve Fyziologickém ústavu ČSAV. Během své vědecké kariéry získal už v roce 1958 doktorát chemických věd a v roce 1966 profesuru na Univerzitě Karlově. Členem ČSAV se z politických důvodů nikdy nestal, ač by si členství rozhodně zasloužil. Jiří Koryta byl fyzikální chemik-elektrochemik, na počátku hlavně polarografista. Od sedmdesátých let se věnoval elektrokatalýze a od sedmdesátých let iontově selektivním elektrodám a elektrochemii rozhraní dvou nemísitelných roztoků elektrolytu. Ve Fyziologickém ústavu se potom zabýval různými problémy bioelektrochemie. Koryta napsal stovky sdělení a řadu monografií a učebnic. Byl školitelem desítek aspirantů, jen do roku 1964 jich přivedl deset ke kandidátským disertacím. Během své kariéry získal řadu ocenění jak domácích, tak zahraničních. V letech 1985–86 byl prezidentem Mezinárodní elektrochemické společnosti, což svědčí o tom, jaké měl ve světě renomé. Téměř 30 let byl redaktorem časopisu Vesmír. Koryta byl vskutku renesančním člověkem, zajímal ho přírodní vědy, filosofie, historie a umění. Zemřel 30. května 1994 v Praze.

Jaroslav Koutecký, kroměřížský rodák, pracoval po maturitě ve Zlíně ve Výzkumném ústavu Baťových závodů. Po válce studoval na Přírodovědecké fakultě UK, kde spolupracoval s R. Brdičkou na problémech teoretické polarografie. Doktorát přírodních věd získal s určitým zpožděním až v roce 1951, protože dva roky strávil v táboru nucených prací za trest pro pokus o překročení státních hranic v roce 1948. Od roku 1953 byl však už v Ústavu fyzikální chemie ČSAV, kde pracoval jako vedoucí vědecký pracovník až do roku 1968, kdy emigroval. První

léta v ÚFCH se věnoval teoretické polarografii, později se zabýval kvantovou teorií molekul. V roce 1962 byl zvolen členem korespondentem ČSAV, o pět let později jmenován univerzitním profesorem. První léta emigrace strávil v USA, v 70. letech se vrátil do Evropy do západního Berlína, kde na Svobodné univerzitě vedl výzkumnou skupinu zaměřenou na kvantovou chemii a chemii povrchů. Jeho bibliografie je velmi bohatá. Po roce 1989 často pobýval v Praze, kde pomohl do života Grantové agentuře ČSAV a AV ČR.

Vědecká činnost Kouteckého byla velmi košatá, Koutecký byl totiž výborný aplikovaný matematik, teoretický a chemický fyzik a fyzikální chemik. Jeho práci ocenili jak v cizině, tak doma. V zahraničí byl Koutecký za svého života považován za nejznámějšího českého fyzikálního chemika.

Zemřel v Berlíně v srpnu 2005.

Jaroslav Zýka se narodil v Ústí nad Orlicí. Gymnázium vystudoval v Bratislavě. V letech 1944–45 byl totálně nasazen v Drážďanech. Ihned po válce studoval farmaci v Praze a už roku 1946 byl magistrem farmacie.

Po farmaci pokračoval ve studiu chemie na Přírodovědecké fakultě UK.

Ještě během studia pracoval jako laborant a výpomocný asistent u prof. O. Tomíčka v Ústavu analytické chemie UK. V roce 1948 obhájil disertaci s analytickou tematikou a získal titul RNDr. Na univerzitě zůstal jako asistent a věnoval se hlavně analýzám farmak. Po nenadálé smrti O. Tomíčka v roce 1953 se stal vedoucím Katedry analytické chemie Matematicko fyzikální a později Přírodovědecké fakulty, jímž byl dlouhých 17 let zprvu jako docent (1956) a později jako profesor (1966).

Kandidaturu věd získal v roce 1957, velký doktorát roku 1966. Zastával též akademické funkce: v letech 1957 až 1959 byl děkanem MFF, několikrát byl proděkanem Přírodovědecké fakulty. Byl literárně velmi plodný: za prvních 30 let svého vědeckého života napsal sám nebo se svými spolupracovníky asi 300 původních prací a 10 monografií. Psal však i povídky se sci-fi tematikou, cestopisy, detektivky a rozhlasové a televizní hry. V letech 1968–70 působil jako expert UNESCO ve funkci ředitele projektu v Thajsku. Jako výborný organizátor i učitel pořádal pod hlavičkou UNESCO řadu let postgraduální kurzy o moderní analytické chemii včetně elektroanalýzy. Zýka byl velký cestovatel, byl snad na všech kontinentech s výjimkou Austrálie. Patřil mezi nejznámější české analytické chemiky. Jeho vědecká a pedagogická práce byla patřičně oceněna. Zemřel v Praze v prosinci 2010.

Antonín A. Vlček pocházel z Plzně, kde se roku 1927 narodil a kde absolvoval středoškolská studia na gymnáziu. Od roku 1945 byl posluchačem Přírodovědecké fakulty UK, kde studoval chemii. U prof. Heyrovského v Ústavu fyzikální chemie UK vypracoval disertaci o polarografii anorganických látek, kterou roku 1950 obhájil. V témže roce si ho prof. Heyrovský vybral do čtverice prvních zaměstnanců nově vzniklého Ústředního ústavu polarografického, v němž mu bylo svěřeno téma polarografie anorganických sloučenin.. V Polarografickém ústavu ČSAV,

následníku ÚUP, Vlček podal r. 1956 kandidátskou práci, po níž následovala doktorská práce v roce 1960. Vlček se zabýval zejména vztahy mezi strukturou a elektrochemickými vlastnostmi koordinačních sloučenin a spektry těchto látek. Po resignaci Heyrovského na post ředitele stal se v roce 1965 A.A.Vlček ředitelem PÚ i nově vzniklého (1972) ÚFCHE JH ČSAV. Externím profesorem byl jmenován pro VŠCHT Pardubice v roce 1969.

Vlček zastával vrcholné funkce v ČSAV: v letech 1972–77 byl členem presidia ČSAV. Členem korespondentem ČSAV byl zvolen roku 1972, akademikem jmenován roku 1984. Organizoval mezinárodní kongresy a odborná setkání elektrochemická, např. známé Heyrovského

diskuse nebo podniky věnované koordinační chemii. Byl činný i v orgánech UNESCO a IUPAC. Roku 1985 byl zvolen zahraničním členem Akademie věd NDR. Jeho jméno jako autora či spoluautora lze nalézt asi u 150 prací, což není vysoké číslo, ale je třeba zdůraznit, že téměř 25 let se pohyboval ve vrcholném vědeckém managementu. Zemřel náhle v Praze roku 1999.

Mnozí starší čtenáři Chemických Listů si jistě vzpomenu na jmenované profesory, mladší a mladí je nepoznali, ale věřím, že se seznámili s jejich díly, které zvěčněli zanechali.

Jiří Jindra

Členská oznamení a služby

Profesoři jmenovaní s účinností od 16.11.2012

Prof. RNDr. Pavel Coufal, Ph.D.
pro oboř analytická chemie
na návrh vědecké rady UK v Praze

Prof. Ing. Pavel Dostálek, CSc.
pro oboř biotechnologie
na návrh vědecké rady VŠCHT Praha

Prof. Ing. Lenka Hernychová, Ph.D.
pro oboř analytická chemie
na návrh vědecké rady Univerzity Pardubice

Prof. Ing. Ladislav Kokoška, Ph.D.
pro oboř zemědělská chemie
na návrh vědecké rady ČZU v Praze

Prof. RNDr. Jiří Ludvík, CSc.
pro oboř fyzikální chemie
na návrh vědecké rady VŠCHT Praha

Prof. RNDr. Lubomír Opletal, CSc.
pro oboř farmakognozie
na návrh vědecké rady UK v Praze

Prof. RNDr. Michal Otyepka, Ph.D.
pro oboř fyzikální chemie
na návrh vědecké rady UP v Olomouci

Prof. Dr. Ing. Jan Poustka
pro oboř chemie a analýza potravin
na návrh vědecké rady VŠCHT Praha

Docenti jmenovaní do 1.11.2012

Doc. Ing. Pavel Drabina, Ph.D.
pro oboř organická chemie

Doc. Ing. Michal Fulem, Ph.D.
pro oboř fyzikální chemie

Doc. PharmDr. Petra Kovaříková, Ph.D.
pro oboř farmaceutická chemie

Doc. Ing. Ondřej Lebeda, Ph.D.
pro oboř jaderná chemie

Doc. Ing. Tomáš Navrátil, Ph.D.
pro oboř lékařská chemie a biochemie

Doc. Dr. Ing. Petra Patáková
pro oboř biotechnologie

Doc. Ing. Milan Pavlík, CSc.
pro oboř zemědělská chemie

Doc. Dr. Ing. Ivan Raich
pro oboř organická chemie

Doc. PharmDr. Hana Sklenářová, Ph.D.
pro oboř analytická chemie

Doc. Mgr. Martin Vala, Ph.D.
pro oboř chemie, technologie a vlastnosti materiálů

Doc. RNDr. Vladimír Velebný, CSc.
pro oboř fyzikální chemie

Zprávy

NOC VĚDCŮ 2012 na VŠCHT v Praze 6 Dejvicích

Víte, jaký je rozdíl mezi pesimistou a optimistou? Pesimista při pohledu na láhev lahodného moku z půlky naplněnou začne hořkovat, že už v lávci skoro nic není, zatímco optimista se zaraduje a praví „ještě nám zbývá celá půlka“. Obdobné je to s rozhodnutím zapojit se do účasti a účinkování na NOC VĚDCŮ. Tato celoevropská akce spolufinancovaná z bruselského 7. Rámcového programu je totiž pořádaná každoročně poslední pátek v měsíci září a to v naší zemi obvykle vychází na prodloužený víkend spojený s oslavami Dne české státnosti. Letos vyšel Svatý Václav ještě navíc zrovna na pátek. A tak otázka, zda se přidat v tento sváteční den k celoevropským neformálním setkáním mezi vědci a širokou veřejností vyvolá u skeptiků výmluvy typu „horší datum jste si už nemohli vybrat, to přeci nikdo nepřijde, všichni jedou z Prahy pryč“ a když se k tomu ještě přídá dopravní omezení na trase A pražského metra jedoucího do Dejvic, sídla pražské Techniky, tak to může zviklat i největší nadšence.

Na Vysoké škole chemicko-technologické však máme studenty a doktorandy, kteří jsou zkušení v předvádění chemických pokusů na veřejnosti a v zábavném a hravém vysvětlování různých fyzikálně chemických jevů využívajících moderní technikou v každodenním životě. Bohaté zkušenosti s popularizací chemie mají i naše pracovnice z Oddělení komunikace a z Oddělení vědy a výzkumu. Praktické zkušenosti získali všichni postupem času ze zapojení do různých popularizačních projektů financovaných vesměs evropskými granty, protože bohužel na národní úrovni neexistuje zatím žádné schéma na popularizaci vědy a motivaci žáků studovat technické obory a zvolit si budoucí profesní dráhu vědce a výzkumníka. Popularizační projekty, ve kterých je VŠCHT Praha zapojena, opravdu často pomáhají získávat mladé talenty. Těchto projektů běží na škole několik, např. před měsícem skončil projekt POPUCH, Popularizace chemie, zaměřený na žáky pražských gymnázií, ten byl financován z Evropského strukturálního fondu, programu OP PA. Letos v létě se nám rozbehl projekt STEP, Krok k popularizaci vědy a výzkumu, a protože je financován z OP VK podporuje výuku chemie na středních školách v regionech ČR. Zajímavý byl i projekt 7. RP MY SCIENCE, European Programme for Young Journalists, kde jsme umožnili 15 zahraničním začínajícím vědeckým novinářům strávit týden s významnými vědci v laboratořích naší školy. VŠCHT Praha je také součástí mezinárodní sítě řešitelů projektu pro středoškolské učitele chemie, který je financován bruselským Direktorátem pro vzdělávání a kulturu v programu Celoživotního učení COMENIUS. Projekt má napomoci nastartovat větší zájem žáků středních škol o studium chemie. Jeho název „Chemistry is All Around Us Network“ s akronymem „CIAAU“ netřeba blíže vysvět-

lovat. V rámci tohoto projektu jsou soustředěvány zajímavé výukové materiály z různých evropských zemí a jsou předávány elektronickou formou i na různých společných setkáních středoškolským učitelům chemie. Jak je ze studií prováděných na začátku projektu patrné, problém s malým zájmem dětí a studentů o chemii mají dnes ve všech evropských zemích.

Rozhodnutí účastnit se letošní Noci vědců padlo již před rokem, kdy jsme se zapojili, jako jeden z partnerů českého konsorcia vedeného plzeňským TECHMANIA Science Center, do výzvy k podání návrhu projektu vyhlašované každoročně pod Sedmým rámcovým programem v podprogramu PEOPLE, známém mezi vědci spíš pod názvem akce Marie Curie. Návrh projektu byl přijat a Evropská komise přispěla České republice na konání této akce částkou 80 000 €. Když se ale částka rozdělila mezi všechny partnery projektu, odečetly se peníze na společnou propagaci a koordinaci projektu, moc na nás nezbylo a proto nám dalo hodně přemýšlení, jak za 1333 € udělat zajímavý a poučný večer.

Velký dík patří našim účinkujícím studentům, kteří si připravili opravdu přitažlivý program a vydrželi v akci až do pozdních večerních hodin. K vidění byly ukázky daktyloskopie, experimenty se suchým ledem a tekutým dusíkem či vzorky membrán a jejich využití v každodenním životě. Návštěvníci se také seznámili s materiály pro třetí tisíciletí firmy DuPont, vyzkoušeli „neroztrhnutelné“ maipy a „nerozbitné“ materiály, při pozorování malých autíček poháněných světlem byl vysvětlován princip fotovoltaiky. Ty nejmenší zaujala výroba „sloni pasty“ a lhostejnými je nenechala ani zmrzlina, vyrobená za pomoci kapalného dusíku.

Všechny obavy skeptiků se rozplynuly, akce začínala v 5 hodin odpoledne a to už nedočkaví návštěvníci čekali před vstupem do budovy školy v Technické ulici. Po celou dobu byl foyer budovy, kde se pokusy odehrávaly úplně zaplněn, ze začátku přišlo hodně rodičů s malými dětmi a v pozdních večerních hodinách nejen mladí lidé ale

i starší návštěvníci.

Ukázalo se, že sváteční den na pořádání Noci vědců je možná výhodou, lidé mají volno a rádi zajdou někam za zábavou či poučením. Do Prahy přijedou i obyvatelé z okolních měst a vesnic. Naši účinkující studenti neodmítli „pracovat“ ani o státním svátku, jsou sehraná parta a svým vystoupením dokázali zaujmout nejen děti, ale i dospělé v průběhu celého večera. Vyšlo nám vstříc i vedení školy, které umožnilo využít její prostory, zajistilo dozor elektrikáře a poděkovat musíme i MŠMT z jehož grantu EUPRO na projekt KAMPUŠ jsme mohli zaplatit i část organizace této celovečerní akce.

Poučení pro příští rok, s dobrým týmem a nadšenými lidmi se dobrá věc vždy podaří. Odměnou nám byl nebyvalý zájem návštěvníků všech věkových kategorií. Příští rok se bez váhání a obav do Noci vědců zapojíme zase, a už vymýslíme, jak ji ještě vylepšit, abychom získali další nadšence pro chemii.

Anna Mittnerová

LITERATURA

1. POPUCH: http://www.vscht.cz/homepage/tisk/stredni_skoly/POPUCH
2. Evropské strukturální fondy, <http://www.strukturalni-fondy.cz/>
3. Operační program Praha Adaptabilita, <http://www.praha-fondy.eu/cz/oppa.html>
4. STEP: <http://www.vscht.cz/homepage/tisk/STEP>
5. Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost, <http://www.strukturalni-fondy.cz/getdoc/bcccc738-7fb0-4742-9b90-b75ce4b28b2e/OP-Vzdelenani-pro-konkurenceschopnost>
6. Sedmý rámcový program pro výzkum a vývoj, http://ec.europa.eu/research/fp7/index_en.cfm
7. MY SCIENCE: <http://www.vscht.cz/homepage/veda/index/Myscience>
8. Lifelong Learning, http://eacea.ec.europa.eu/index_en.php
9. CAAU Network <http://www.vscht.cz/homepage/veda/index/CIAAU>
10. KAMPUŠ: http://www.vscht.cz/homepage/veda/index/Profil_vav/kampus

Den absolventů „Křemencárna“ 12.10.2012

Vzdělání vždy patřilo ve vyspělých civilizacích k největším hodnotám, které je třeba hýčkat a pěstovat. Uspořádání státu, války, okupace, to vše průběh výchovy mladé generace ovlivňovalo a většinou nikoli pozitivně. Přesto se vždy našli jedinci, kteří vlajku tohoto bohatství pozvedli a nesli dál.

Tak i naše „Křemencárna“ má své kořeny až někde ve středověku v alchymistických dílnách a laboratořích. V legislativě se však její počátek spojuje s 1. českou průmyslovou školou, která letos oslavila 175 let od svého založení. Během té dlouhé doby se vzrůstajícím počtem studentů došlo k jejímu rozčlenění na 3 obory – dopravní,

Foto: Absolventi 1976 se Zlatým Ámosem Ing. Ivanem Sedláčkem

stavební a chemický. Tito následovníci vychovali a vychovávají tisíce skvělých odborníků, jejichž stopy lze najít v mnoha oblastech lidské činnosti.

Naše, přesně Masarykova střední škola chemická, mimo sportovních akcí a Dne budoucích vědců, uspořádala při té příležitosti *Den absolventů*, na jehož přípravě se podíleli všichni pracovníci, včetně mnoha studentů.

V pátek 12. 10. v 10.00 se otevřela vrata a slavnostní den mohl začít. Při příchodu se návštěvníci setkali se svátečně oděnými studenty, kteří hosty přivítali i poradili, kudy se dát. Kdo chtěl, mohl se zapsat do pamětní knihy a poté už se vydal chodbami plnými vzpomínek.

V tělocvičně ve 12.00 proběhlo slavnostní zahájení. První se slova chopil současný pan ředitel Ing. Jiří Zajíček, který všechny přivítal, připomněl základní data o škole a pozdravil čestné hosty. Mezi nimi byli mimo jiné pan náměstek ministra školství PhDr. Jindřich Fryč nebo předseda Akademie věd České republiky prof. Ing. Jiří Drahoš, DrSc. Dr.h.c. Některí z nich se poté také připojili s krátkými pozdravy.

Zvláště příspěvek nestora chemiků prof. Ing. Rudolfa Zahradníka, DrSc. Dr.h.c. sklidil veliký potlesk. Škola nabídla hostům expozice ve třídách i laboratořích. Mohli zde najít i své, tolik během studia proklínáne, protokoly a makuláře, spousty fotografií z brigád a výletů, mohli nahlédnout do kronik školy, ale určitě nejcennější byla setkání. A jaké jsou mé pocity absolventky? Potkala jsem své profesory, své spolužáky, v mém případě své žáky a dokonce současné žáky, děti mých bývalých žáků. Byla to nádhera, jak se lidé poznávali a nebo také ne, jak lovili v paměti jména. Rozhovory typu: „Kdy jsi maturoval? 1972. No, to jsi mladík, já 1964?“ patřily k nejkrásnějším.

Při přípravě jsme měli největší obavy, kdo přijde a přijde vůbec někdo? A oni přišli, více než 600 hostů si v pátečním odpoledni našlo čas a vrátilo se do školních lavic, alespoň na chvíli. A když se vrata školy v 19 hodin zavřela, mnozí pokračovali ve vzpomínání dál v okolních hospůdkách. I uvedený snímek připomíná úžasnou atmosféru tohoto dne a byl to krásný den! Všichni se jen ptali: „Kdy bude další?“

Dagmar Malá

Osobní zprávy

Eliminační den jako oslava životního jubilea paní docentky Libuše Trnkové

Dne 12. října 2012 se uskutečnil druhý *Eliminační den*, v rámci kterého jsme oslavili narozeniny významné české vědkyně v oblasti teoretické a fyzikální chemie, paní docentky RNDr. Libuše Trnkové, CSc. Již během svých pregraduálních studií na Univerzitě Jana Evangelisty Purkyně (nyní Masarykova univerzita) patřila mezi nejlepší studenty ročníku a promovala v roce 1970 s červeným diplomem. Výsledky diplomové práce „*Dipólové momenty chlorderivátů tetrahydrofuranu*“ a píle paní docentky se zúročily již o rok později v úspěšně obhájené rigorózní práci. Těsně po obhájení rigorózní práce nastoupila paní docentka na místo asistentky na Katedru teoretické a fyzikální chemie Přírodovědecké fakulty Univerzity Jana Evangelisty Purkyně, kde působí dodnes. Aspiranturu obhájila v roce 1984 na téma „*Elektrochemické chování purinových derivátů na rtuti*“, ve které jsou popsané výsledky s dodnes citačním ohlasem. Její zápal pro vědeckou a pedagogickou činnost vyvrcholil v roce 2000 úspěšnou obhajobou habilitační práce *Aplikace moderních elektrochemických metod v biofyzikální chemii*. Je nutné zmínit, že všechny své dosavadní práce paní docentka obhájila v oboru Teoretická a fyzikální chemie a objevem a doslova oživením eliminační voltametrije významným způsobem přispěla k jejímu rozvoji.

Z pohledu scientometrického hodnocení jejího výkonu je patrné, že paní docentka splňuje přísná evropská kritéria, protože podle databáze Web of Science publikovala 168 indexovaných záznamů s celkovým počtem 2633 citací (1499 nezávislých citací) a s h-indexem 29 (cit.¹). Paní docentka se ve své vědecké práci zabývá především elektrochemickým studiem biologicky významných látek, jako

Foto: Obrázek z Eliminačního dne, zleva doc. RNDr. Libuše Trnková, CSc., prof. RNDr. Vladimír Vetterl, DrSc. a prof. Ing. René Kizek, Ph.D.

jsou nukleové báze, oligonukleotidy a jejich složky. Ke studiu používá standardních metod jak elektrochemických, tak spektrálních, a je objevitelkou nové elektrochemické metody zvané eliminační voltametrije^{2–25}. Její role pedagožky je neméně důležitá, protože vede studenty k vědě nejen na Masarykově univerzitě, ale také na Mendelově univerzitě v Brně a nově s centrem excellentní vědy CEITEC (mezi její diplomanty patří Jiří Fričl, který se nyní orientuje na rostlinnou biochemii). Dále je odborně i pedagogicky propojena s Biofyzikálním ústavem Akademie věd České republiky. Stále se snaží získávat nové zkušenosti a vědomosti, které předává studentům, doktorandům a postdoktorandům nejen z České a Slovenské republiky, ale také ze Španělska a Turecka. Svým elánem a pracovitostí je vzorem mnoha vědcům a studentům.

Samotná akce byla zahájena úvodním slovem prof. René Kizeka, jako hlavního organizátora akce a vedoucího Laboratoře metalomiky a nanotechnologií, a doc. Vojtěcha Adama, vedoucího Ústavu chemie a biochemie. V rámci *Eliminačního dne* bylo předneseno sedm vyzvaných přednášek od významných osobností české elektrochemie. Doc. Libuše Trnková zahájila rozpravu úvodním přednáškou *Minulost, současnost a budoucnost eliminačních metod*. Prof. René Kizek navázal přednáškou vztahující se k jeho životní cestě elektrochemika *Od zemědělství po nanomedicínu*. Jedna z nejvýznamnějších osobností české elektrochemie, pan prof. Emil Paleček, si pro tento den připravil přednášku *Od elektrochemie guaninu k eliminacím metallothioneinu a vědecké slávě*. Pan prof. Ivan Švancara nás seznámil se svými prvními úspěchy i neúspěchy mladého chemika. Profesor Karel Vytřas se zaměřil na *iontově-selektivní elektrody ve voltametrii a jejich využití u biosenzorů* a doc. Miroslav Fojta na *Redoxní procesy guaninu na rtuťových elektrodách a jejich analytické využití*. Dr. Tomáš Navrátil nám přiblížil aktuální problematiku nebezpečného methylalkoholu. Svůj zajímavý životopis nám ve zkratce přednesl i pan prof. Vladimír Vetterl. Převáženě neformálně laděné akce se zúčastnili zástupci brněnských, olomouckých, pražských vysokých škol a výzkumných institucí a všichni tak přispěli k velmi dobré a uvolněné náladě. Celkově hladký průběh organizace setkání ležel na Dr. Jiřím Sochorovi. Podrobnosti o celé akci naleznete na internetovém odkazu http://web2.mendelu.cz/af_239_nanotech/05.php?det=13.

LITERATURA

1. Kizek R., Adam V.: Chem. Listy 100, 290 (2006).
2. Trmkova L., Jelen F., Hason S., Adam V., Kizek R., Ieee: 2010 IEEE Sensors, 856 (2010).
3. Trmkova L., Fričl J., Dracka O.: Bioelectrochemistry 54, 131 (2001).
4. Trmkova L., Kizek R., Dracka O.: Bioelectrochemistry 55, 131 (2002).

5. Aladag N., Trnkova L., Kourilova A., Ozsoz M., Jelen F.: *Electroanalysis* 22, 1675 (2010).
6. Galandova J., Trnkova L., Mikelova R., Labuda J.: *Electroanalysis* 21, 563 (2009).
7. Mikelova R., Trnkova L., Jelen F.: *Electroanalysis* 19, 1807 (2007).
8. Mikelova R., Trnkova L., Jelen F., Adam V., Kizek R.: *Electroanalysis* 19, 348 (2007).
9. Pilarova I., Lubal P., Trnkova L.: *Electroanalysis* 24, 349 (2012).
10. Serrano N., Alberich A., Trnkova L.: *Electroanalysis* 24, 955 (2012).
11. Serrano N., Holubova S., Trnkova L.: *Electroanalysis* 23, 2217 (2011).
12. Serrano N., Klosova K., Trnkova L.: *Electroanalysis* 22, 2071 (2010).
13. Trnkova L., Jelen F., Postbieglova I.: *Electroanalysis* 15, 1529 (2003).
14. Trnkova L., Jelen F., Postbieglova I.: *Electroanalysis* 18, 662 (2006).
15. Trnkova L., Kizek R., Dracka O.: *Electroanalysis* 12, 905 (2000).
16. Trnkova L., Novotny L., Serrano N., Klosova K., Polaskova P.: *Electroanalysis* 22, 1873 (2010).
17. Vojtylova T., Dospivova D., Triskova O., Pilarova I., Lubal P., Farkova M., Trnkova L., Taborsky P.: *Chem. Pap.* 63, 731 (2009).
18. Huska D., Adam V., Trnkova L., Kizek R.: *Chem. Listy* 104, 177 (2010).
19. Trnkova L.: *Chem. Listy* 95, 518 (2001).
20. Rozik R., Trnkova L.: *J. Electroanal. Chem.* 593, 247 (2006).
21. Trnkova L.: *J. Electroanal. Chem.* 582, 258 (2005).
22. Trnkova L., Dracka O.: *J. Electroanal. Chem.* 413, 123 (1996).
23. Trnkova L., Jelen F., Petrlova J., Adam V., Potesil D., Kizek R.: *Sensors* 5, 448 (2005).
24. Trnkova L., Zerzankova L., Dycka F., Mikelova R., Jelen F.: *Sensors* 8, 429 (2008).
25. Trnkova L.: *Talanta* 56, 887 (2002).

Jiří Sochor, Vojtěch Adam a René Kizek

Za prof. Petrem Voňkou

Dne 7. prosince 2012 se po delší těžké nemoci uzavřel život prof.RNDr. Petra Voňky, CSc., význačného představitele ústavu fyzikální chemie FCHI VŠCHT Praha. Je to velká ztráta pro nás všechny, kteří jsme jej dobře znali, měli možnost s ním spolupracovat a byli jeho přáteli. Prof.Voňka se narodil 21.ledna 1946 v Praze. Po studiu na gymnáziu absolvoval v roce 1968 MFF UK v Praze, kde se

specializoval na obor numerické matematiky. Po absolutoriu nastoupil na tehdejší katedru fyzikální chemie VŠCHT a zůstal jí věrný po celý svůj odborný život. První období zde působil především jako matematický „osvětář“, pomáhal svým kolegům s řešením zapeklitých matematických problémů a zaučoval je do tajů tehdy rychle se rozvíjejícího počítacového programování v jazycích Algol a Fortran. Velmi brzy nastudoval potřebné teoretické základy chemie a chemické termodynamiky a zapojil se do pedagogické činnosti katedry. Začal spolupracovat na řešení výzkumných úkolů a přinášel do nich nové podněty a originální postupy. Vždy ochotně poskytoval matematické konzultace a podílel se v té době na významných aplikačních výstupech, týkajících se přípravy nových polovodičů, návrhu kompresoru či řešení chemických rovnováh složitých systémů. Byla to právě problematika chemických a fázových rovnováh, která se stala jeho životní specializací. Významnými odbornými výstupy této činnosti pak byly zejména monografie sepsané spolu s prof.Holubem: *The chemical equilibrium of gaseous systems* (Dordrecht, Holland; Boston: D. Reidel Pub.Co., 1976) a *Chemická rovnováha heterogenních a kondenzovaných soustav* (Academia, Praha, 1984). Prof.Voňka byl autorem či spoluautorem více než 70 odborných sdělení v impaktovaných časopisech a přednesl řadu přednášek na mezinárodních i národních konferencích. Neméně bohatá byla i jeho pedagogická činnost. Vedl přednášky základního kurzu fyzikální chemie i jeho semináře a to jak v jazyce českém, tak i v angličtině. Zavedl několik předmětů magisterského kurzu specializace fyzikální chemie jako např. *Chemická rovnováha, Výpočetní metody fyzikální chemie, Zpracování experimentálních dat*. Pedagogem byl vždy trpělivým a laskavým. Jeho odborná a pedagogická činnost mohla být po zásluze oceněna až po roce 1989, kdy se habilitoval a posléze stal i profesorem fyzikální chemie. Významné byly jeho kontakty se zahraničím, zejména s Norskem, které se stalo jeho životní láskou. V roce 1990 strávil rok na stáži na technické univerzitě v Trondheimu, nejrespektovanější vzdělávací instituci v inženýrských vědách v Norsku. Zde navázal úzký odborný kontakt a celoživotní přátelství s prof. Løvlandem a další desetiletí se do Trondheimu na kratší či delší dobu vracel. Řešil zde ve spolupráci s odborníky ze SINTEF (největší nezávislá výzkumná organizace ve Skandinávii, mající ústředí v Trondheimu) tehdy velmi aktuální problematiku vypadávání klatrátů methanu s vodou za nízkých teplot, ke kterému docházelo v potrubích plynovodů dopravujících pod mořskou hladinou norský plyn do západní Evropy. Svým entusiasmem pro Norsko „nakazil“ i příslušníky své rodiny, takže např. syn David absolvoval v této zemi jeden rok středoškolské docházky a naučil se zde velmi dobře norsky. Prof. Voňka byl aktivním členem České společnosti chemické, podílel se na práci odborné skupiny Chemické termodynamiky a po jistou dobu v ní zastával funkci hospodáře. Na VŠCHT Praha působil několik volebních období v akademickém senátu školy. Angažoval se občanský i v místě svého bydliště v Újezdě nad lesy, kde byl členem rady pro školství a muzejnictví a oblí-

beným oddávajícím. Spolehlivým zázemím pro prof. Voňku byla jeho rodina. Manželka Jana, kterou poznal jako posluchačku specializace fyzikální chemie, byla pilířem, o který se mohl kdykoli opřít. Spolu vychovali dva skvělé mladé lidi, Davida a Katku. Tolerantní Jana se záhy smířila s faktem, že Petrova práce byla jeho jediným koníčkem a že pro jeho jistou nepraktičnost, typickou pro některé matematiky, mohla Petra jen omezeně využívat pro drobné domácí práce. Jejich manželství tak bylo velmi harmonické. Vzpomínka na prof. Voňku by nebyla úplná, kdybych nezmínil jeho skvělé projevy při významných výročích pracovníků ústavu. Na poslech těchto projevů se scházeli i kolegové z jiných ústavů. Protože byl Petr dobrý pozorovatel a měl rád lidi, dokázal i na malé ploše drobného slovesného útvaru trefně odhalovat lidské slabůstky a pomocí laskavého humoru se s nimi vypořádat. Petr byl především velmi hodný člověk. Motto, které jsme mohli číst na smutečním oznamení, „je věčně živý, kdo spravedlivý byl a dobrativý“ přesně vystihuje to, jak na něho budeme vzpomínat.

Pavel Chuchvalec

Vzpomínka na profesora Vladimíra Vetterla

Jméno prof. RNDr. Vladimíra Vetterla, DrSc. je nerozlučně spjato s jeho prací v oblasti interakcí nukleových kyselin (NK) a jejich složek s elektricky nabitémi povrchy. Ještě jako vědecký aspirant objevil a v r. 1965 publikoval, že báze NK se silně adsorbují na povrch rtuťové elektrody, kde vytvářejí dvojrozměrné (2D) uspořádané vrstvy, které se na křivkách závislosti kapacity na potenciálu projevují typickými „jámmami“ (pits) (1-11). Jeho práce ukázala, že schopnost vytvářet takovéto vrstvy měly pouze báze obvykle se vyskytující v DNA a RNA a nikoliv jejich isomery (např. isocytosin) či deriváty purinů a pyrimidinů velmi podobné bázím NK. Na jeho objev navázala řada laboratoří (např. 4-6, 11-13, přehled v 14, 15), a někteří vědci spojovali specifické chování bází NK na površích s mechanismy, které mohly působit při vzniku života na Zemi. Kromě tohoto stěžejního směru se zabýval i řešením projektů s odlišnou problematikou, např. vlivem elektromagnetického záření na živé organizmy (16-22) nebo adsorpциí fibrinogenu na titanových površích (23-25).

V posledních 10 letech Vladimír Vetterl začínal svoje přednášky vždy vzpomínkou na událost, která ho přivedla k výzkumu NK. Tuto vzpomínku zasadil do prostředí slo-

venských hor, které miloval, a po kterých rád chodil a v zimě lyžoval. Jeho vyprávění se týkala jednoho z nás (EP), který se pokusí převyprávět jeho vzpomínku od začátku. Vladimír Vetterl nastoupil do Biofyzikálního ústavu (BFÚ) asi rok po ukončení svých studií fyziky na PřF MU (1958). Předtím krátce působil na katedře fyziky VUT v Brně. Na BFÚ se stal vědeckým aspirantem (dnešní PhD student) a jeho školení se ujal lékař*, který se domníval, že problémy nemoci z ozáření vyřeší měřením bazálního metabolismu a vodivosti moči ozářených zvířat. Vladimír Vetterl pohotově sestavil aparaturu na měření vodivosti a začal proměřovat desítky zkumavek naplněných močí. Nad svými výsledky však neprojevoval žádné nadšení. Naproti tomu já jsem v té době byl už nadšen polarografickým chováním DNA a začal jsem přesvědčovat Vladimíra, aby sestavil aparaturu na měření diferenciální kapacity elektrodotové dvojvrstvy obsahující adsorbovanou DNA. Vladimír po nějakou dobu bojoval mezi poslušností vůči svému školiteli a mými návrhy. Ke zlomu došlo na výletě do Roháčů, kterého se jeho školitel nezúčastnil. Vladimír Vetterl se rozhodl, že začne svá měření s bázemi NK a jeho výsledky ho fascinovaly.

Během desítek let vykonal v této oblasti spoustu důležité práce a vychoval řadu vědecky úspěšných žáků. K systematické elektrochemické analýze DNA se dostal až v r. 1968 (26), celoživotně však zůstal věrný nízkomolekulárním komponentám DNA a RNA, i když v posledních letech měl úspěch v objevení „jam“ u pyrimidinových 30-merů (9). Uměl vždy dobré poradit. Vladimír strávil několik let prací v zahraničních laboratořích – všude ho měli rádi. Jeho delší nepřítomnost v Československu byla zpravidla provázena událostmi dramatickými pro tuto zemi. V r. 1968 pracoval v Paříži u W. Guschlbauera** a v r. 1989 spolupracoval s R. de Leviem ve Washingtonu D.C.

Pro své náboženské přesvědčení, které neskrýval, prošel mnohými útrapami, ale nikdy nebyl donucen opustit svoji vědeckou práci. Svoji víru neprožíval jen teoreticky, měl cit pro lidi, kteří se ocílí v obtížných situacích. Např. ve Washingtonu, D.C. navázal kontakty s bezdomovci a snažil se jim pomáhat.

Vladimír se narodil v hudební rodině, zpíval výborně a rád. Miloval národní a zvláště slovácké a slovenské písničky. Po invazi zahraničních vojsk se v r. 1970 konalo v Jeně (tehdejší NDR) 5. Jenaer Symposium „Interaktionen bei Biopolymeren“. Během slavnostní večeře tam skupina sovětských, německých a amerických vědců začala zpívat známé anglické písničky. Toto seskupení se nám v dané době moc nelíbilo. Vladimír bez váhání zimprovizoval československý sbor na druhé straně sálu, který svojí silou i kvalitou předčil konkurenční skupinu. Když jsme zpívali slováckou „Ešče si já pohár ví-

* Při založení BFÚ v r. 1955 měli na tomto ústavu všichni vědečtí pracovníci a aspiranti lékařské vzdělání. V červenci téhož roku nastoupil EP na BFÚ jako první chemik. V té době byl BFÚ orientován především na radiologii a výzkum nemoci z ozáření.

** WG zesnul měsíc po smrti V. Vetterla.

na ...“, sloku, ve které se praví „potom půjdem na pána, co s nama zle nakládá...“, jsme zpívali s obrovskou vervoou několikrát za sebou a sklidili jsme obrovský potlesk, i když většina přítomných slovům písničky nerozuměla. Konkurenční pěvecká skupina vyklidila pole.

Dne 29.10.2012 nás náhle a zcela neočekávaně opustil dobrý člověk, jedinečný přítel a vynikající biofyzik. V prosinci t.r. by mu bylo 78 let.

Emil Paleček a František Jelen

LITERATURA

1. Vetterl V.: Experientia 21, 9 (1965).
2. Vetterl V.: Biophysik 5, 255 (1968).
3. Vetterl V.: J. Electroanal. Chem. 19, 169 (1968).
4. Retter U., Vetterl V., Jursa J.: J. Electroanal. Chem. 274, 1 (1989).
5. Vetterl V., de Levie R.: J. Electroanal. Chem. 310, 305 (1991).
6. Vetterl V., Papadopoulos N., Drazan V., Strasak L., Hason S., Dvorak J.: Electrochim. Acta 45, 2961 (2000).
7. Hason S., Vetterl V.: Bioelectrochem. 56, 43 (2002).
8. Hason S., Vetterl V.: Bioelectrochem. 63, 37 (2004).
9. Hason S., Vetterl V., Fojta M.: Electrochim. Acta 53, 2818 (2008).
10. Fojt L., Vetterl V., Doneux T.: Bioelectrochem. 75, 89 (2009).
11. Fojt L., Doneux T., Vetterl V.: Electrochim. Acta 73, 141 (2012).
12. Retter U., Jehring H., Vetterl V.: J. Electroanal. Chem. 57, 391 (1974).
13. Fojt L., Vetterl V., Doneux T.: Coll. Czech. Chem. Commun. 74, 1611 (2009).
14. Vetterl V., Hason S.: Electrochemical properties of nucleic acid components, in *Perspectives in Bioanalysis. Vol. 1 Electrochemistry of nucleic acids and proteins. Towards electrochemical sensors for genomics and proteomics* (Palecek E., Scheller F., Wang J., ed.), Elsevier, New York, str. 17, (2005).
15. Palecek E., Fojta M., Jelen F., Vetterl V.: Electrochemical Analysis of Nucleic Acids., in *Encyclopedia of Electrochemistry* (Bard A. J., Stratsman J., ed.), Wiley -VCH Verlag, Weinheim, str. 365, (2002).
16. Strasak L., Vetterl V., Smarda J.: Bioelectrochem. 55, 161 (2002).
17. Fojt L., Strasak L., Vetterl V., Smarda J.: Bioelectrochem. 63, 337 (2004).
18. Strasak L., Vetterl V., Fojt L.: Electromagn. Biol. Med. 24, 293 (2005).
19. Fojt L., Strasak L., Vetterl V.: Bioelectrochem. 70, 91 (2007).
20. Kroupova J., Bartova E., Fojt L., Strasak L., Kozubek S., Vetterl V.: Bioelectrochem. 70, 96 (2007).
21. Novak J., Strasak L., Fojt L., Slaninova I., Vetterl V.: Bioelectrochem. 70, 115 (2007).
22. Fojt L., Klapetek P., Strasak L., Vetterl V.: Micron 40, 918 (2009).
23. Silvennoinen R., Vetterl V., Hason S., Tuononen H., Silvennoinen M., Myller K., Cvrcek L., Vanek J., Prachar P.: Optics Express 16, 10130 (2008).
24. Silvennoinen R., Hason S., Vetterl V., Penttilä N., Silvennoinen M., Myller K., Černochová P., Bartáková S., Prachar P., Cvrcek L.: Applied Optics 49, 5583 (2010).
25. Fojt L., Klapetek P., Strasak L., Vetterl V.: Centr. Eur. J. Phys. 10, 232 (2012).
26. Palecek E., Vetterl V.: Biopolymers 6, 917 (1968).

Výročí a jubilea

Jubilanti ve 2. čtvrtletí 2013

90 let

Ing. Vilém Reinöl, CSc., (28.4.), VÚMCH AV ČR Brno
Ing. František Daněček, (2.6.), SPŠ konzervárenská Bzenec
Mgr. Karel Doležal, (30.6.), Pedagogická škola Karlovy Vary

85 let

Ing. Tomáš Mišek, DrSc., (1.4.), VÚCHZ – Chepos Praha

80 let

RNDr. Věra Vaňková, (1.6.), Kladno

75 let

Ing. Josef Fryčka, (21.4.), Oseva Opava
RNDr. Květuše Poljaková, CSc., (3.5.), VZU NHKG Ostrava
Ing. Hana Mouchová, CSc., (18.5.), VÚRV Praha
Doc. Ing. Ivan Fort, DrSc., (28.5.), ČVUT Praha
RNDr. Jiří Jindra, CSc., (7.6.), ÚSD AV ČR Praha
Ing. Jiří Fusek, CSc., (24.6.), UACH AV ČR

70 let

Ing. Jaroslava Langpaulová, (26.4.), VÚ KOLI Praha
Prof. RNDr. Milan Kubíček, CSc., (4.5.), VŠCHT Praha
Prof. Ing. Jaromír Šnupárek, DrSc., (10.6.), Univerzita Pardubice
Doc. Ing. Zbyněk Plzák, CSc., (25.6.), ÚANCH AV ČR Praha

65 let

RNDr. Karel Lichtenberg, (3.4.), Gymnázium České Budějovice

RNDr. Kamil Štěpánek, CSc., (8.4.), Chemopetrol a.s.
Litvínov

Ing. Zdeněk Mrázek, CSc., (21.4.), ÚMCH AV ČR Praha

Ing. Renata Jedličková, (29.4.), OHS Karlovy Vary

Ing. Jan Šejba, CSc., (16.5.), Praha

Ing. Vladimír Steiner, (6.6.), STOCK a.s. Plzeň

Ing. Zdeněk Chvátal, CSc., (7.6.), Spolchemie Ústí nad Labem

60 let

Prof. RNDr. Jiří Ludvík, CSc., (17.4.), ÚFCHE J.H. AV ČR Praha

Doc. Ing. Milada Plocková, CSc., (6.5.), VŠCHT Praha

RNDr. Milan Alberti, CSc., (12.5.), PřF MU Brno

Doc. Ing. Antonín Kuta, CSc., (16.5.), VŠCHT Praha

Prof. RNDr. Břetislav Friedrich, CSc., (29.5.), Berlin

Prof. RNDr. Viktor Kanický, DrSc., (17.6.), PřF MU Brno

Srdečně blahopřejeme

Zemřelí členové Společnosti

Prof. Ing. Dr. Tech. Záviš Holzbecher, DrSc., zemřel
27. listopadu 2012 ve věku nedožitých 94 let.

Prof. RNDr. Petr Voňka, CSc., zemřel 7. prosince 2012
ve věku 66 let.

Čest jejich památce